

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 50.

Onsdagen den 3 december.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att fru Eriksson denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Justerades protokollen för den 26 nästlidna november.

§ 3.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 348, angående beredande av sjukhusvård i Sverige åt krigsinvalider från Finland m. m.

Denna proposition hänvisades genast till statsutskottet.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr von Friesen interPELLERAT mig rörande två spörsmål, nämligen

*Svar på
interpellation.*

1. huruvida jag anser, att rådande förhållanden vid internatet Långmora äro tillfredsställande eller om åtgärder böra vidtagas i syfte att dels bättre isolera det ur samhällssynpunkt verkligt farliga klientelet samtidigt som en differentiering av materialet kunde äga rum;

2. huruvida jag anser en strängare prövning av interneringsbehovet påkallad eller huruvida andra möjligheter finnas, exempelvis ökat antal arbetstillstånd, som medger en minskning av antalet internerade.

Ett svar på interpellantens fråga rörande förhållandena vid internatet Långmora skulle förutsätta en relativt ingående undersökning. Jag har icke låtit verkställa en sådan, då jag icke velat föregripa en undersökning av riksdagens revisorer, vilka lära ha sin uppmärksamhet fäst på Långmoraförläggningen. En mera ingående offentlig debatt som särskilt rör Långmora torde lämpligen böra uppskjutas, till dess resultatet av denna undersökning jämte myndigheternas förklaringar föreligga. Vissa mera allmänna spörsmål, som beröras i interpellationen, torde emellertid kunna upptagas till diskussion redan nu.

Interpellanten har i motiveringen till sin interpellation ifrågasatt, om icke en allmän omprövning av flyktingsproblemet borde företagas. Han erinrar bl. a. om att det borde vara angeläget, att vårt land på detta område icke frånginge de humanitetens grundsatser, som i flertalet människors ögon vore förutsättningen för vår existens som kulturation.

Jag vill till en början erinra om att det endast är en mindre del av flyktingsklientelet, som omhändertages i förläggningar av den typ, varom nu är fråga,

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 50.

Svar på interpellation. (Forts.)

d. v. s. Långmora och Smedsbo. Sammanlagt vistas i landet cirka 7,000 politiska flyktingar. I de båda nyssnämnda förläggningarna kan plats beredas för omkring 120 flyktingar. Under senare tid ha omkring 80 personer samtidigt varit internerade därstädes. De internerade äro sinsemellan mycket olikartade, och motiven för deras omhändertagande kunna vara ganska skiftande. En enhetlig beskrivning av klientelet kan därför knappast givas, och även en uppdelning av detsamma i något så när stora huvudgrupper stöter på vissa svårigheter. Ett försök till uppdelning av dem, som för närvarande äro omhändertagna, har emellertid gjorts av socialstyrelsen och denna uppdelning ger vissa hållpunkter för klientelet's bedömande. Till en första grupp hänför socialstyrelsen personer, vilka på grund av tidigare politisk verksamhet, som de bedrivit eller på starka skäl misstänkts för att bedriva här i riket, ansetts farliga för rikets säkerhet. Denna grupp bestod av 33 personer. Till en andra grupp hänföras personer, vilka kunna utskrivas, om de erhålla en lämplig placering. Ett exempel på hithörande omhändertagna är sjömän, vilka hålla till i hamnstäderna i förhoppning att få arbete inom sitt yrke. Beträffande åtskilliga av dessa ha från polismyndigheternas sida rests starka betänkligheter mot att de kvarstanna i städer, där hamn- och upplagsområden varit förbjudna för utlänningar. Till denna grupp hänför socialstyrelsen 35 personer. Till en tredje grupp slutligen räknas s. k. observationsfall, vilka styrelsen ansett böra bli stållädda under observation, i regel under en kortare tid. Hit höra även s. k. disciplinfall, d. v. s. sådana personer, som efter upprepade försökelser mot utlänningslagen eller myndigheternas föreskrifter visat sig alltför svårhanterliga för att kunna vistas utom förläggning. Denna grupp räknade vid undersökningstillfället 13 personer.

Det går knappast att helt undvika, att i landet befinner sig ett visst antal utlänningar, som icke under nu rådande förhållanden kunna tillåtas att fritt röra sig i samhället. Enligt gällande principer avvisas som bekant ej en utlänning, som vid ankomsten till riket uppger sig vara politisk flykting. Bland sådana flyktingar kunna självfallet finnas tvivelaktiga fall, även om flertalet har visat god vilja att anpassa sig efter vårt lands förhållanden och myndigheternas föreskrifter. Vidare är det icke möjligt för ett land med Sveriges långa gränser att åvägabrinda en fullt effektiv gränskontroll, som förhindrar illegala inresor. Det kan slutligen vara omöjligt för de myndigheter, som besluta om en utlännings uppehåll här, att från början avgöra, om en utlänning, som kommer hit, innebär risker ur ordnings- och säkerhetssynpunkt.

Under normala tider spelar förekomsten av de mindre önskvärda utlänningsarna en relativt ringa roll. Visar sig en utlännings vistelse här skadlig för landet, kan han utvisas eller förpassas. Är hans hemland stängt för honom, kan han i regel förpassas till annat land. Redan före krigsutbrottet i september 1939 hade möjligheterna att förpassa eller utvisa utlänningar börjat att minskas. I land efter land infördes viseringstvang som förutsättning för inresa. Härigenom kom en del mindre önskvärda utlänningar att stanna kvar här. Efter stormaktskrigets utbrott ha svårigheterna att skaffa utresemöjligheter för utlänningar ytterligare skärpts. Ockupationen av Norge och Danmark ledde till en stark ökning av flyktingsströmmen. Genom nu nämnda förhållanden ha åtskilliga personer kommit att kvarstanna, vilka under normala förhållanden omedelbart eller så gott som omedelbart skulle ha förpassats ur Sverige. De risker ur ordnings- och säkerhetssynpunkt, som förekomsten av mindre önskvärda utlänningar innebär, ha uppenbarligen ytterligare skärpts genom att krigshändelser utspelas i vår omedelbara närhet.

Frågan om en effektivare övervakning av utlänningsklientelet fick därför en ökad aktualitet vid det rysk-finska krigets utbrott den 30 november 1939.

Svar på interpellation. (Forts.)

Under december 1939 förekommo överläggningar mellan socialdepartementet och socialstyrelsen rörande lämpligheten och möjligheten av att till förläggningar samla sådana utlännningar, vilkas övervakning ansåges vara av särskild vikt. Den 4 januari 1940 gav Kungl. Maj:t socialstyrelsen i uppdrag att inkomma med förslag i ämnet, och på grundval av ett sådant förslag utfärdades den 16 februari 1940 en kungörelse (nr 92), genom vilken socialstyrelsen fick rätt att förordna, att utlännning efter utlänningsnämndens hörande skulle omhändertas för att vistas i förläggning, därest beslut om avvisning, förpassning eller utvisning icke kunnat verkställas eller eljest särskilda förhållanden föreläge. I en annan kungörelse (nr 93) utfärdades närmare bestämmelser, efter vilka socialstyrelsen hade att anordna och ha överinseende över de särskilda förläggningarna för omhändertagna utlännningar. Den 1 mars hyrdes de två arbetshemmen Långmora och Smedsbo, och redan i slutet av mars började de första internerna att placeras å förläggningarna i fråga.

Beträffande de allmänna principerna för skötseln av förläggningarna vill jag framhålla följande.

Huvudparten av de omhändertagna är icke brottslingar. En mindre del har ådömts straff för brott — ofta förövade i samband med inresan eller av politiska motiv — men avtjänat dessa straff. Omhändertagandet har skett såsom en säkerhetsåtgärd för vårt land, ibland på grund av misstankar, vilkas riktighet icke kunnat bevisas. Det är självfallet, att myndigheterna under stundom kunna komma att internera personer, mot vilka obefogade misstankar riktats. Under normala tider skulle enbart dessa risker för obefogade interneringar utgöra ett hinder för utlänningslägrens inrättande. För närvarande måste hänsynen till rikets säkerhet helt dominera. Såsom jag redan påpekat togs diskussionen om upprättande av lägren upp först, då kriget genom finsk-ryska vinterkriget hade kommit i vår omedelbara närhet.

Den omständigheten att de omhändertagna utlännarna icke utgöras av brottslingar nödvändiggör enligt min mening, att förläggningarna givas en så human prägel som är möjligt utan att säkerhetssynpunkten eftersättes. Till stöd härför talar även, att man i vissa fall icke kan släppa ur sikte möjligheten att de misstankar, som legat till grund för interneringen, saknat fog. Jag måste bestämt motsätta mig, att åt dessa förläggningar givas en mera fängelseliknande karaktär än vad nu är fallet. De allmänna principer, som varit vägledande för socialstyrelsen vid skötseln av förläggningarna i fråga, anser jag vara riktiga.

Den tidigare lämnade redogörelsen för klientelet sammansättning bestyrker önskvärdheten av en större differentiering av flyktingsklientelet. En sådan har varit föremål för överväganden, men hittills ha dessa av kostnadsskäl icke lett till resultat. Kostnaderna för Långmora och Smedsbo från mars 1940 till den 15 november 1941 angivas av socialstyrelsen till ej mindre än 391,000 kronor, frånräknat vissa engångsutgifter vid förläggningarnas upprättande.

Interpellanten berör slutligen möjligheterna att minska antalet internerade utlännningar genom att ge dem arbete. Åtskilliga av de internerade skulle otvivelaktigt kunna utskrivas, om de bereddes arbete. Sådana utskrivningar ske också i ganska stor omfattning. Sedan lägren inrättades, ha utskrivits cirka 130 personer, därav 70 till arbete, 40 för avresa till utlandet och 20 med tillstånd att vistas i landet utan samband med arbetsanställning.

Det är överhuvud taget ett önskemål att de utlännningar, som av politiska skäl vistas här i landet, beredas sysselsättning i så stor utsträckning som möjligt. Detta gäller icke bara de vid Smedsbo och Långmora internerade utan flyktingsklientelet i sin helhet. Av denna anledning äro särskilda arbetsförmedlare för flyktingar anställda. Deras arbete har hittills lämnat ett relativt

Svar på interpellation. (Forts.)

tillfredsställande resultat. Såsom exempel härpå kan jag nämna, att för närvarande cirka 1,700 normmän ha sysselsättning i skogs- och jordbruksarbete. Sysselsättning kan emellertid endast beredas inom yrkesområden, där det råder brist på arbetskraft. Åtskilliga av utlänningarna äro äldre personer, som sakna vana vid kroppsarbete, och inom exempelvis kontors- och handelsyrkena måste stor varsamhet iakttagas, innan man beviljar arbetstillstånd för utlänningar.

Det mycket stora antal flyktingar, som numera vistas i Sverige, skapar tid efter annan svårlösta problem. Men självfallet är, enligt min mening, att flyktingsfrågorna skola handläggas i överensstämmelse med humanitetens grundsatser.

Härefter yttrade:

Herr von Friesen: Herr talman! För herr statsrådets här framförda svar ber jag få uttala min tacksamhet. Hans slutord att flyktingsfrågorna skola behandlas i överensstämmelse med humanitetens grundsatser utgöra, enbart de, en i dagens läge tillfredsställande deklaration. Statsrådets uppmaning att icke gå in på förhållandena vid internatet Långmora skall jag helt efterkomma. Därest en utredning avslöjar vissa missförhållanden, kan förklaringen, synes det mig, mycket väl vara den att de internerade anse själva interneringen orättvis, och det är också vid själva detta för våra förhållanden ovanliga förfarande jag har för avsikt att uppehålla mig.

När en politisk flyktning — oavsett nationalitet, ras eller trosbekännelse — har kommit innanför vårt lands gränser, äger han göra anspråk på det rättskydd, som en kulturnation oavvisligen måste skänka varje enskild människa. Om grundläggande rättsprinciper kränkas blott i ett enda fall, skakar hela vårt rättssamhälle i sina grundvalar. Grundsatsen att i tvivelaktiga fall hellre fria än fälla har här otvivelaktigt blivit omvänd — i tveksamma fall internerar man helst, och först efter en dylik period kan det förklaras, att en frihetsberövande åtgärd i onödan ägt rum. Jag håller alltså för att vinsten med upprättandet av dessa arbetshem icke helt motsvarar uppoffringar av ideell — och varför icke efter statsrådets upplysning också säga ekonomisk natur. Det är inte precis småsummor som svenska staten lägger ut i detta fall. Man frågar sig, om de inte kunde använts på annat sätt och med samma resultat.

En granskning av den utav socialstyrelsen uppgjorda grupperingen av de internerade synes också ge anvisningar på möjligheten att utskryta en hel del av dem. Gruppen 2, de där sjömännen som gå i hamnstäderna och söka arbete, bör väl kunna hållas utanför hamnområdet utan så drastiska åtgärder som dessa. Faran med anstalter av denna typ är att de bli mycket svåra att avveckla i framtiden. Ha de en gång väl blivit etablerade, nödgas vi tyvärr räkna med deras fortbestånd för avsevärd tid framåt. Endast förutsättningen att flyktingarna vägra åtaga sig anvisat arbete borde utgöra tillräcklig grund för internering — alltså samma princip som gäller för intagning på fattigvårdens arbetshem, som väl torde vara den svenska socialpolitiska motsvarigheten till dessa anstalter. Så torde väl knappast vara förhållandet — tvärtom eftersträva flyktingarna arbetsmöjligheter, något som icke alltid kan beredas dem.

En särskild kategori av flyktingar — och det berördes också i herr statsrådets anförande — synes mig i hög grad förtjänt av myndigheternas uppmärksamhet. Jag vill beröra detta, då statsrådet tagit upp flyktingsfrågan i hela dess vidd. Det gäller de norska flyktingarna. Det har anmärkts på den ibland småaktiga behandling som kommit dessa till del, som borde stå oss närmare än några andra. Överhuvud är väl inte handlaget hos alla dem, som i första hand kontrollera flyktingarna, det bästa. Mer än en gång har det berättats

Svar på interpellation. (Forts.)

vilken brist på både vanlig mänsklig förståelse och även folkpsykologiska kunskaper som på sina håll förelegat. Litet mer smidighet och undvikande av det som i onödan kan såra borde här vara på sin plats. Det har också meddelats, att många av dessa norrmän utsättas för alltför långa och prövande fängelsevistelser utan att detta lett till annat slutligt resultat än frigivande. De ökade befogenheter beträffande anhållanden som medgivits få sannerligen inte missbrukas, och föreligger en sådan tendens, är det väl värt att se upp med den. Det numera erkända rättsskydd, som består i att man får anlita advokat, lär icke heller som regel beviljas. Därest herr statsrådet effektivt vill bekämpa byråkratism och underordnades likgiltighet för flyktingarna och deras öde, gör han sannerligen en god gärning.

Förhindra myndigheterna alltför energiskt sådana personers överskridande av gränserna, vilka måste betraktas som flyktingar, är en fråga som allmänheten särskilt nu kunnat göra sig. Ett speciellt, åtminstone för utomstående, ovanligt upprörande fall är i medkammaren föremål för en fråga till statsrådet. Den lille österrikiske trädgårdsmästaren, som kommer springande över isen och sedan återsändes för att gå en säker död till mötes — han har fått ett grepp om oss, som det inte är så lätt att lösgöra sig från. Från norska gränsen har rapporterats, att upprepade avvisingar ske även där, och det har hänt, att flyktingar först efter fyra till fem försök lyckats taga sig in i Sverige. Det är oundgängligen nödvändigt, att man också ägnar detta spörsmål en allvarlig uppmärksamhet. Man avvaktar också med intresse en auktoritativ förklaring om de direktiv, som lämnas den svenska gränskontrollen — inte minst när det gäller möjligheten för den eventuella flyktingen att få besked från högsta ort i tivelaktiga fall.

Jag har, herr talman, rätt tydligt klargjort min inställning till det föreliggande problemet och ställer mig därför helt oförstående inför de krav, som rests på mera restriktiva åtgärder. Statsrådet har understrukt, att internaten icke böra få en fängelseliknande karaktär, och det vill man ta fasta på. Man vill även tro, att ingenting eftersättes, när det gäller behandlingen av flyktingar enligt humanitetens grundsatser.

Vår yttre politik har, som bekant, måst anpassa sig efter skiftande förhållanden, och vissa eftergifter inför tryck utifrån kunna registreras. En dylik hållning är, om måhända icke direkt heroisk, så dock fullt försvarlig ur landets synpunkt. Först om vi därjämte behandla dessa främlingar, som söka vårt skydd, med översitteri och onödigt hårdhet, först då göra vi oss skyldiga till en ovärdig handling. Förtryck mot försvarslösa har alltid ansetts ärelöst i vårt land, och även om sunnanvinden för med sig frön till andra tänkesätt, hoppas jag, att man skall förhindra, att dessa frön få rotfäste i vårt land.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Herr von Friesens anförande föranleder endast ett par påpekanden från min sida.

Det framgick av mitt svar, att av den mycket stora flyktingsström, som vi nu ha i vårt land, är det endast ett ringa antal, som har varit föremål för det omhändertagande, som en placering på de ifrågavarande förläggningarna innebär. Det framgick vidare av svaret, att när det har visat sig, att de omhändertagna icke behöva, i varje fall icke under längre tid, vistas å förläggningen — själva omhändertagandet innebär ju alltid en varning till vederbörande — så ha de blivit släppta igen, varvid ett mycket stort antal har beretts arbetsanställning. Så har nämligen skett i fråga om icke mindre än 70 stycken av de 130, som ha blivit frigivna. I förhållande till hela antalet flyktingar i landet är det ett mycket ringa antal, som överhuvud taget har behövt vistas å förläggningarna.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag har velat klargöra detta bland annat därför att det i varje fall tyder på att omhändertagande i onödan endast i undantagsfall kan antagas hava ägt rum. Jag vågar ju icke svara för varenda åtgärd, som har blivit vidtagen från vederbörande myndigheters sida, men jag tycker nog, att den lilla utredning, som blivit verkställd, snarast tyder på att man icke har gått fram oförsiktigt eller hårdhänt.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten vid att när det finsk-ryska vinterkriget pågick voro mycket starka misstankar riktade mot det kommunistiska partiet. Det sades alldeles öppet, att meddelanden av spionartad karaktär skickades från Sverige, och upptäckten av åtminstone några radiosändare tyder ju på att dessa uppgifter icke helt saknade fog. Vad man då sade sig var, att det väl ändå skulle vara rätt egendomligt, om ett stort antal, låt mig kalla dem internationella kommunister, som alltså icke voro svenskar utan kommit hit från andra länder, skulle få utöva sin verksamhet fullkomligt fritt här i landet. Varje politisk flykting, som kommer in i vårt land, får sig förelagt det beskedet, som även stämplas in i hans uppehållsetillstånd, att han icke har rätt att i landet driva någon politisk verksamhet. Ett dylikt förbud mot politisk verksamhet känns naturligtvis mycket hårt, ty de flesta av dessa flyktingar äro ju lidelsefullt politiskt intresserade personer, men å andra sidan har det ansetts nödvändigt, och jag tror för min del att det är nödvändigt, att ett sådant förbud existerar. Om nu detta förbud ignoreras, om den flykting som fått detta besked icke bryr sig ett dugg om det, vad skall man då göra med honom? Förr kunde man, som också angavs i mitt svar på interpellationen, utvisa honom. Om det gällde kommunister, kunde man ofta placera vederbörande i Ryssland, och i varje fall kunde man som regel utvisa dem från landet. Nu finns denna möjlighet icke längre. Det är väl då orimligt att begära, att vi bara skola finna oss uti, att de politiska flyktingarna icke taga någon hänsyn till de föreskrifter, som utgöra ett villkor för att de skola åtnjuta den egentliga asylrätten i vårt land. Jag har velat ytterligare påpeka detta för att visa, att man icke utan vidare kan säga, att de nu ifrågavarande förläggningarna under nuvarande tid äro alldeles överflödiga.

Vidare skulle jag vilja säga ett par ord om de norska flyktingarna. Jag har också hört många klagomål över att norrmän blivit avvisade vid gränsen. Det berättigade i sådana klagomål kan man ju mycket sällan undersöka, därför att den person, det gäller, har ju gått tillbaka till sitt land igen och undersökning kan alltså icke verkställas annat än på de besked, som man får från de myndigheter, som ha verkställt avvisningen. I några fall kunna kanske kamrater till norrmannen lämna upplysningar. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att förhållandena i Norge ju medföra, att ett nästan obegränsat antal norrmän sannolikt skulle vilja bege sig till Sverige, icke därför att de äro följda av myndigheterna och ur den synpunkten kunna betraktas såsom politiska flyktingar, utan därför att de vantrivas med förhållandena i Norge. Jag tror icke det är möjligt att tillmötesgå anspråk på att varje person, som vantrivs i Norge under nuvarande förhållanden, utan vidare skall mottagas i Sverige. Det blir därför också nödvändigt att upprätthålla någon slags restriktion vid norska gränsen. Om denna restriktion sedan tillämpas riktigt så som det har varit i varje fall min avsikt, att den skulle tillämpas, tors jag ju icke svara för i varje enskilt fall. Med hänsyn till de fullkomligt ohållbara situationer och de olösliga problem, som skulle skapas, om vi tillåte en fullkomligt obegränsad ström av flyktingar från Norge till vårt land, tror jag emellertid vissa restriktioner äro nödvändiga.

För min del vågar jag säga, att när förläggningen till dessa platser på sin tid beslöts, tillhörde jag nog de mest betänksamma bland dem, vilka hade med

Svar på interpellation. (Forts.)

saken att skaffa. Jag sade mig, att samma människor hade vistats i landet kanske i årtal utan att man hade ansett åtgärder av denna beskaffenhet vara behövliga. Å andra sidan måste jag emellertid medge, att med hänsyn till utvecklingen av krigsförhållandena och icke minst det vinterkrig, som rasade mellan Finland och Ryssland, voro måhända sådana åtgärder som dessa i alla fall påkallade.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 gjorda framställningar om anslag till modernisering av Sverige-skeppen m. m.;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 till anskaffning av tygmateriel m. m.;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för utlåning av medel till den för beredande av bostäder åt centrala torpedverkstadens personal bildade bostadsrättsföreningen;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa riktlinjer för penninglotteriväsendet;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade taxor å lotspenningar för lotsningen i Öresund;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 till bidrag till upprättande av brandkårer; och

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av posthuset i Umeå samt nybyggnad för länsstyrelsen i Östergötlands län; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg, som anförde: Herr talman! Krigsrätter i anledning av olyckshändelser som drabbat militär personal ha givit vid handen, att befälet under sin verksamhet löper stora risker att ådraga sig en betydande skadeståndsskyldighet, vars ekonomiska konsekvenser kunna vara synnerligen allvarliga.

Den som i civil verksamhet är utsatt för speciell risk att ådraga sig skadeståndsansvar kan skydda sig mot personlig ekonomisk förlust genom en ansvarighetsförsäkring. Av civilt företag tecknad ansvarighetsförsäkring gäller även

Interpellation. (Forts.)

för skadestånd, som kan åläggas av företaget i ledande tjänst anställda befattningshavare. Sagda möjlighet att skydda sig genom försäkring föreligger *icke* för militära befälhavare.

För särskilt allmänfarlig verksamhet, såsom framförande av motorfordon, har det för att under alla omständigheter skydda den skadelidandes intressen ansetts nödvändigt att införa obligatorisk försäkringsplikt mot skada på tredje man. Försäkringsavtalen äro i detta fall konstruerade så, att försäkringsgivaren svarar för skada som motorfordonets förare *vållat*. Endast om försäkrings-tagaren uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet orsakat olycka, har försäkringsgivaren regressrätt mot föraren.

Nödvändigheten att tillförsäkra en i militärtjänst skadad person eller dennes anhöriga nödig kompensation har framtvingit en särskild möjlighet härför genom kungl. förordningen av den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring (SFS 1927:234). Denna förordning reglerar i huvudsak värnpliktigas, aspiranternas och stamanställt manskaps ersättningsnormer. Beträffande skador på övrig personal regleras motsvarande förhållanden av olycksfallsförsäkringslagen. Genom dessa föreskrifter garanteras alltså den skadade ett visst minimum av skadestånd, som utbetalas av statsverket.

Emellertid har man velat giva den skadade möjlighet att utöver de statliga, relativt låga tarifferna bereda sig ökad ersättning för skadan. Av denna anledning har man i 13 § 1 stycket militärsättningsförordningen och i 12 § 1 stycket olycksfallsförsäkringslagen stadgat, att om någon äger rätt till ersättning enligt någon av dessa författningar, han därav ej är hindrad att göra gällande det anspråk på skadestånd utöver ersättningen, som i följd av olycksfallet må tillkomma honom enligt allmän lag eller särskild författning.

Enär de statliga tarifferna äro ganska låga, har den skadade relativt stora möjligheter att genom domstols beslut erhålla ytterligare ersättning av den som vållat skadan.

Ytterligare stadgas i andra stycket av de två anförda författningarna, att den utbetalande försäkringsinrättningen, i detta fall riksförsäkringsanstalten, har regressrätt för utgiven ersättning mot den som *vållat* skadan eller *oberoende av vållande* enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd, där ej även han drabbats av olycksfallet och på grund därav är berättigad till ersättning enligt endera författningens föreskrifter.

För den händelse krigsrätt finner, att någon militär övningsledare är vållande till en skada, ådömes alltså övningsledaren personligen att erlægga såväl den summa vilken riksförsäkringsanstalten utbetalat och söker åter av honom som ock det belopp den skadade direkt av honom har yrkat i supplementärt skadestånd utöver tariffersättningen.

På grund av att 13 § 2 stycket militärsättningsförordningen och 12 § 2 stycket olycksfallsförsäkringslagen ej hänvisa till varandra, kan det hända, att om skada drabbat såväl övningsledare i officers eller underofficers ställning (för vilka *lagen* är tillämplig) som värnpliktig eller fast anställt manskap (för vilka *förordningen* gäller) av övningsledaren kan sökas åter ersättningar till den menige enligt militärsättningsförordningen, eftersom övningsledarens eget ersättningsanspråk ej regleras av *denna* förordning.

Genom beslut av riksdagen kan visserligen statsverkets anspråk mot den skadeståndsskyldige efterskänkas, men statsverket kan däremot ej efterskänka den skadades supplementära skadeståndsanspråk.

Enligt min mening är hela den rättsliga regleringen av den ekonomiska ansvarsskyldigheten i dessa hänseenden otillfredsställande.

Först och främst kan åter påpekas, att en militär övningsledare saknar varje

Interpellation. (Forts.)

möjlighet att teckna en ansvarighetsförsäkring som skyddar mot de ekonomiska följderna av skadeståndsanspråk, vilka uppstått i anledning av olyckshändelse under militärtjänst.

Ytterligare må framhållas, att det särskilt under nuvarande förhållanden ej kan anses rimligt, att redan vållande från övningsledarens sida skall konstitueras regressrätt för statsverket gentemot denne.

Under försvarsberedskap eller mobilisering, då stridsmässiga övningar måste drivas i stor omfattning, äro riskerna för olycksfall synnerligen stora och de ökas därigenom, att ny stridsmateriel ofta måste användas, trots att det ansvariga befälet ej erhållit tillräcklig övning eller rutin i densamma handhavande. Det kan därför ej anses rättvist eller skäligt, att under nuvarande förhållanden ansvaret för vid dylika övningar inträffade olycksfall skall bedömas efter fredsmässiga och i många fall föråldrade säkerhetsföreskrifter, vilka under rådande fältförhållanden överhuvud taget ej äro möjliga att till alla delar efterfölja.

De anvisningar och säkerhetsföreskrifter som finnas givna för handhavandet av farlig materiel äro vanligen så utförliga, att deras absoluta iakttagande visserligen borde utesluta risken för olycksfall men även få till följd, att övningarna i väsentlig grad försvåras. Under fredsförhållanden kunna sådana betryggande förhållanden åstadkommas, men det är synnerligen svårt att göra detta vid t. ex. beredskapsförband med uttunnad befälskader. Den för trupp-utbildningen intresserade påtager sig medvetet vissa risker; den mera försiktige eftersätter stridsutbildningen med hänsyn till de ekonomiska risker han själv skulle kunna löpa, för den händelse en olyckshändelse inträffade.

Ju mera verklighetstrogha övningarna göras, desto större risker för olycksfall måste föreligga. Skola ej utbildningskraven eftersättas, måste gränsen mellan vållande till en olycka och ren olyckshändelse förskjutas. Att formellt fastläsa kraven på vållande vid ett noggrant iakttagande av de vanliga reglementariska föreskrifterna kan medföra den risken, att de stridsmässiga övningarna begränsas. De som skola fungera som ledare för övningarna kunna ej helt bortse ifrån att en övning, där ej alla säkerhetsanordningar äro så vidtagna, att de själva äro formellt juridiskt skyddade, för dem medför avsevärda ekonomiska risker. Jag vill härmed ej utsäga, att militära övningsledare böra tillåtas att vårdslöst eftersätta säkerhetsföreskrifter.

Existensen av de reglementariska föreskrifterna fastlåser alltså för övningsledarens del vållandebegreppet vid underlåtenhet att själv iakttaga dessa eller svara för att andra iakttaga dem. Krigsrätten har, då dessa föreskrifter åberopas, relativt små möjligheter att jämka kraven på vållande i mildare riktning under hänsynstagande till de föreliggande förhållandena.

Först borde sådan ändring vidtagas, att rätten att yrka supplementärt skadestånd begränsas eller uteslutes. För att detta skall kunna ske fordras, att de statliga tariffsatserna anpassas efter den skadelidandes och rättsinnehavarnas verkliga behov av ekonomiskt stöd. Den skadade bör enbart genom den av riks-försäkringsanstalten utbetalade ersättningen erhålla fullgod ersättning för den lidna skadan. Denna ersättnings storlek bör alltså ej göras beroende av övningsledarens betalningsförmåga, vilket blir fallet, om supplementärt skadestånd måste tillgripas för att utfylla den otillräckliga tariffenliga ersättningen.

Skulle detta möta svårigheter bör det öppnas möjlighet för en militär övningsledare att genom ansvarighetsförsäkring gällande under militärtjänst skydda sig för den skadeståndsskyldighet han kan ådraga sig. Huruvida premierna därför böra bestridas av statsverket eller den enskilde torde böra bli föremål för utredning.

Ytterligare måste det anses vara otillfredsställande, att statsverket skall ha

Interpellation. (Forts.)

möjlighet att söka åter den utbetalda tariffenliga ersättningen, även då enbart vållande orsakat olyckan. Genom den för övningsledaren synnerligen stränga definitionen av vållande samt med hänsyn till de stora risker som militärtjänst alltid medför, måste det anses såsom rimligt, att endast grov vårdslöshet skall ge upphov till regressrätt för statsverket.

Existensen av skadeståndsskyldighet medför alltid, att den ansvarige ledaren iakttar större försiktighet, än om denna skyldighet ej funnes. Vid avvägningen av ersättningsskyldighetens fördelning mellan övningsledaren och statsverket måste hänsyn tagas därtill. De nuvarande bestämmelserna kunna dock ej anses skäliga, då övningsledaren nu får personligen svara för *hela* det utgående skadeståndet.

På grund av vad jag ovan anført får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de synnerligen hårda bestämmelserna angående militära övningsledares skadeståndsskyldighet, samt är herr statsrådet beredd att snarast låta utreda frågan om ändring däri?

Denna anhållan bifölles.

§ 7.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 488, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa riktlinjer för penninglotteriväsendet.

§ 8.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 339, med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.; nämligen:

- nr 352 av herr *Hansson* i Rubbestad m. fl.;
- nr 353 av herr *Lindahl* m. fl.;
- nr 354 av herr *Spångberg* m. fl.;
- nr 355 av herrar *Nolin* och *Persson* i Falla; samt
- nr 356 av herr *Lindén*.

Dessa motioner remitterades genast till bankoutskottet.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.45 f. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 6 december.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidna november.

§ 2.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 349, angående kristillägg under första kvartalet 1942;

nr 350, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande taxeringsförfarandet år 1942;

nr 351, angående förstärkning av taxeringsorganisationen m. m.; och

nr 352, angående vissa ytterligare utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Interpellation.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr *Ericsson* i Sörsjön, som anförde: Herr talman! Genom beslut vid 1940 års urtima riksdag anvisades å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor till främjande av landsbygdens elektrifiering. Beslutet om anvisande av ifrågavarande belopp grundade sig på statsmakternas önskan att, i det på grund av kriget uppkomna krisläget med dess svårigheter att anskaffa bensen samt lys- och brännolja, lämna ett kraftigt och nödvändigt stöd åt strävandena för landsbygdens elektrifiering. Lagtima riksdagen innevarande år anvisade för ifrågavarande ändamål ytterligare 5,000,000 kronor för budgetåret 1941/42.

Enligt riksdagens uttalande skall bidrag av statsmedel utanordnas för anläggning av orts- och bygdenät ävensom för utbyggnad av kraftstationer. I övrigt är det endast s. k. förtjänta företag, som kunna komma i åtnjutande av statsbidrag. Enligt uppgift är någon kungörelse icke utfärdad angående storleken av de statsbidrag, som kunna påräknas, utan provas inkomna ansökningar om bidrag av Kungl. Maj:t från fall till fall.

Ehuru betydande åtgärder sålunda vidtagits i ändamål att bereda möjligheter till utvidgad elektrifiering på landsbygden, ha å andra sidan svårigheter uppstått i vad gäller möjligheten att anskaffa för elektriska anläggningar behövlig koppartråd. På grund härav har, enligt vad upplysningsvis meddelats, ett stort antal ansökningar om statsbidrag icke kunnat upptagas till behandling och avgörande, utan dessa bli bordlagda för obestämd tid framåt. Huru länge det kommer att dröja innan koppartillgången blir rikligare än nu torde ingen kunna lämna något tillfredsställande besked om, men någon ändring till det bättre synes knappast vara att förvänta så länge det nuvarande

Interpellation. (Forts.)

världskriget pågår; och då någon avslutning av detta knappast är trolig förrän om ett eller annat år, så finnas utsikter till att många ansökningar om statsbidrag till elektriska anläggningar bli i hög grad antikverade innan behandling och beslut rörande desamma kan förekomma.

Nu förhåller det sig emellertid så beträffande en del planerade anläggningar, att för tillgodoseende av nöjaktigt lysebehov icke oundgängligen är nödvändigt att använda koppartråd för elektriska lågspänningsledningar. Då det är fråga om kortare avstånd kan i åtskilliga fall järn utgöra ett någorlunda tillfredsställande ersättningsmedel för koppar. I vederbörande departement lämnas på förfrågan det meddelandet, att användande av järn till lågspänningsledningar vore stridande mot gällande bestämmelser och att dispens härifrån icke kunde förordas av kommerskollegium. Dessutom föreläge ett stort antal ansökningar, och det vore icke möjligt tänka sig att göra något undantag från de av kollegium meddelade bestämmelserna i ämnet.

Av detta framgår sålunda, att statsbidrag nu icke gärna kan ifrågakomma till elektriska företag med användande av järn till lågspänningsledningarna. För egen del anser jag det vara oklokt att tillämpa dylika restriktiva bestämmelser under nuvarande kristid, detta alldeles särskilt med tanke på att man därmed icke främjar det av alla erkända vällovliga syftet att ernå en utvidgad elektrifiering på landsbygden. Det lämpligaste synes vara, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att bevilja statsbidrag till elektriska företag utan att därvid behöva uppställa såsom villkor för bidrags utgående, att koppar för ledningarna alltid skall användas. Därmed är inte sagt att medgivande av rätt till användning av järntråd till varje företag skall behöva förekomma, utan endast att detta bör förekomma i de fall då så lämpligen kan ske.

Under hänvisning till vad här anförts tillåter jag mig vördsamt anhålla att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande interpellation:

Är herr statsrådet villig att vidtaga åtgärder avseende beredande av ökade möjligheter till främjande av elektrifieringen på landsbygden på så sätt, att vid besluts fattande rörande inkomna ansökningar om statsbidrag till elektriska anläggningar icke uppställles såsom villkor för bidrags utgående att koppar för elektriska ledningar måste användas?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa åtgärder för främjande av hantverk och småindustri; och

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 till förstärkning av riksräkenskapsverkets administration m. m.;

bevillningsutskottets betänkande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om uppskov med allmän fastighetstaxering m. m.;

första lagutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas, m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utnyttjande av anslaget till krislån;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa tomter från kronoegendomen Virserum nr 2 i Kalmar län;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag till Kävlingeåns vattenavledningsföretag i Malmöhus län; och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m.

§ 5.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 490, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades hr Jansson i Kalix under 11 dagar fr. o. m. den 6 december.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.11 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 9 december.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 3 och den 6 innevarande december.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman Johan Olov Gavelin från Malmberget fortfarande vårdas å Gällivare lasarett för blodpropp och att han på grund därav är ur stånd att deltaga i riksdagsarbetet från den $\frac{8}{12}$ till årets slut.

Gällivare den 5 december 1941.

Torsten M. Beckman,
lasarettsläkare.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 9 december 1941.

Till justitiedepartementet hade från överståthållarämbetet den 8 december 1941 inkommit en den 5 i samma månad dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att, sedan landshövdingen Oscar Erik Nylander blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Stockholms stads valkrets för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari 1941, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 87 § lagen om val till riksdagen docenten fil. doktor Elis Håstad blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1945.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

Hjalmar Nyman.

Vid detta protokoll var fogad den däri omförmälda fullmakten för docenten, filosofie doktor Elis Håstad att vara ledamot av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1945.

Kammaren, som lade protokollet till handlingarna, förklarade herr Håstad behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade härefter, att herr Håstad intagit sin plats i kammaren.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 349, angående kristillägg under första kvartalet 1942;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 350, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande taxeringsförfarandet år 1942;

till statsutskottet propositionen, nr 351, angående förstärkning av taxeringsorganisationen m. m.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 352, angående vissa ytterligare utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 remitterades propositionen, i vad angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 238 och 239, bevillningsutskottets betänkande nr 43, första lagutskottets utlåtande nr 49 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 85—88.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Herr *Falk* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 349, angående kristillägg under första kvartalet 1942.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.6 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 10 december.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Svar på interpellationer.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Gezelius i en interpellation till mig riktat följande fråga:

»Anser herr statsrådet att de straff, vilka nu ådömas för brott mot 8 kap. strafflagen, äro i tillfredsställande grad ägnade att under nu rådande förhållanden verka återhållande, och fyller lagstiftningen och lagtillämpningen på detta område med hänsyn till brottens samhällsfarlighet och betydelsen av den brottsliga bestraffande sin uppgift att trygga rikets inre och yttre säkerhet, och, om så icke skulle vara fallet, eller tvekan härom skulle råda, är herr statsrådet villigt att pröva de föreliggande frågorna och vidtaga erforderliga åtgärder samt därvid bl. a. åvägabrinda att lagstiftningen om och bestraffningen av dessa brott bringas i närmare överensstämmelse med den allmänna rättsuppfattningen beträffande brottens svårighetsgrad och samhällsfarlighet?»

Vidare har herr Hagberg i Malmö i en annan interpellation till mig framställt följande spörsmål:

»Anser herr statsrådet de i gällande lagstiftning om förräderi-, sabotage- och spioneribrott upptagna straffsatserna under nu rådande allvarliga förhållanden i varje hänseende innebära tillfyllestgörande skydd för samhället mot dessa för rikets säkerhet menliga brott, eller, om så icke skulle vara fallet,

har herr statsrådet för avsikt att snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag om skärpning av dessa straffsatser, eventuellt i form av en provisorisk lagstiftning?»

Då båda interpellationerna beröra i huvudsak samma lagstiftningsområde, skall jag tillåta mig att nu besvara dem i ett sammanhang.

Den nya lagstiftningen mot spioneri, sabotage och andra landsskadliga brott innebar på olika punkter en ny straffrättslig reglering av viktiga frågor. Den mot statens säkerhet riktade verksamheten bedrives numera delvis i andra former än förr, och genom lagstiftningen skedde en utvidgning och komplettering av straffbestämmelserna med hänsyn härtill.

När en ny lagstiftning tillkommit är det givetvis alltid av intresse att söka följa dess tillämpning och bota de brister som eventuellt kunna framträda. I all synnerhet gäller detta om ifrågavarande lagar. Inom justitiedepartementet har man också redan från början av lagarnas tillämpning följt utvecklingen på dessa brottsområden. Ökade möjligheter att iakttaga tillämpningen har vunnits genom att domstolarna ålagts att till departementet insända avskrift av sina utslag angående brott mot 8 kap. strafflagen och sabotagelagen.

I sin nya lydelse har 8 kap. strafflagen nu varit i kraft i ett och ett halvt år och har under denna tid tillämpats i ett icke obetydligt antal fall. Den erfarenhet som kunnat vinnas om lagens ändamålsenlighet är därför ganska omfattande. Då jag nu genom interpellationerna fått anledning att uttala mig

Svar på interpellationer. (Forts.)

om hithörande frågor, är detta ej annat än välkommet. På grund av den sekretess, som är nödvändig beträffande vissa delar av rättegångshandlingarna, har tydligen missförstånd i några hänseenden uppkommit.

Vad beträffar straffmätningen vid domstolarna ha straffen, inom de gränser som angivas av de nuvarande straffskalorna, bestämts efter omständigheterna i de särskilda fallen. I fråga om spioneri föreligger visserligen ett antal domar som kunna förefalla alltför milda, i det att straffen blott utgjort några månaders fängelse. De låga straffen torde emellertid ha sin förklaring i att brotten varit av skäligen lindrig art. Brotsbenämningen spioneri användes i lagen om brott av mycket skiftande svårhetsgrad. Om man bortser från krigsspioneri, kan man tala om tre olika grader. Den svåraste upptages i 8 kap. 11 § och kännetecknas av att någon, för att gå främmande makt tillhanda, tager befattning med eller utlämnar upplysningar om hemliga svenska sakförhållanden. Detta är väl vad som närmast motsvarar vad man i dagligt tal förknippar med ordet spioneri. Från detta fall skiljer sig det som behandlas i 14 § första stycket genom att det där icke är fråga om svenska hemligheter utan om förhållanden som, när de beröra Sverige, icke äro hemliga eller som röra utländsk makt. Slutligen finnes i 14 § andra stycket en straffbestämmelse, enligt vilken den skall dömas för spioneri, som »eljest för främmande makts räkning bedriver hemlig underrättelseverksamhet i militärt eller politiskt syfte». Under denna straffbestämmelse faller t. ex. att någon, utan att likväl känna till det sakliga innehållet, vidarebefordrar brev med vetskap om att de innehålla underrättelser av militär eller politisk innebörd och äro avsedda för främmande makt. Sådant brott kan tydligen i särskilda fall vara att bedöma relativt lindrigt. Om nu ett dylikt lindrigt brott under benämningen spioneri belägges med ett mildt straff, kan den som icke närmare känner till fallet otvivelaktigt lätt få det intrycket att ett allvarligt brott belagts med ett alltför lågt straff. Ett sätt att råda bot härpå synes vara att uppdelade de nuvarande straffbestämmelserna i 14 § på två olika paragrafer och använda någon annan benämning än spioneri på de fall som behandlas i andra stycket.

I samband med straffmätningen bör också beröras användningen av villkorlig dom på ifrågavarande brottsområde. Det är tydligt att starka skäl i regel här tala mot att bevilja villkorlig dom, och detta synes även ha iakttagits av domstolarna. Endast i några få fall har villkorlig dom meddelats.

Erfarenheterna under den tid som förflutit från ikraftträdandet av 1940 års lagstiftning tala dock för att man överväger vissa ändringar. I främsta rummet böra straffsatserna uppmärksammas.

Såsom i interpellationerna erinras beror ifrågavarande brotts farlighet i hög grad på det läge vari landet befinner sig. Med vissa undantag ha emellertid straffskalorna i 8 kap. tillämpning vid krig såväl som under fred och alla lägen däremellan. Ett av undantagen är angivet i strafflagen för krigsmakten. Enligt dess krigsartiklar gäller vid krig och eljest då rikets krigsmakt är mobiliserad, att de högsta straffen kunna skärpas: straffarbete i tio år till straffarbete på livstid och straffarbete på livstid till dödsstraff. Därjämte gäller att en del brott, bl. a. vissa spioneri- och sabotagebrott, vid krig eller då krig hotar riket hemfalla under strängare bestämmelser än eljest, nämligen under 6—8 §§ i 8 kap., vilka handla om krigsförräderi och krigsspioneri. I övrigt skola de ordinära strafflatituderna gälla. Man har då anledning att undersöka huruvida dessa i tillräcklig mån medgiva att bestraffningen skärpes i relation till faran. Vissa inträffade fall synas giva stöd åt den uppfattningen att tillräckligt strängt straff icke alltid kan utmätas. Om ett brott, som i sin art visst icke är det svårast tänkbara, likväl anses förskylla ett straff, som ligger nära det högsta möjliga, tyder detta onekligen på att maximum är lågt.

Svar på interpellationer. (Forts.)

En prövning av straffskärpningsfrågan efter nu antydda linjer synes giva till resultat, att en allmän straffhöjning kan ifrågasättas för brott mot 8 kap., som begås då riket är i krig eller krigsfara. Detta gäller emellertid givetvis icke brott, som redan äro belagda med så höga straff att ytterligare skärpning under fredstid är utesluten. I fråga om brott mot sabotagelagen synas straffskalorna vara tillräckligt höga.

I 8 kap. kunna även vissa andra ändringar än de nu angivna sättas i fråga. Bl. a. torde erfarenheten motivera, att det straffbara området i vissa hänseenden utvidgas. Som exempel må nämnas, att för närvarande straff blott i vissa fall drabbar den som äventyrar rikets säkerhet genom att här förbereda sabotagebrott, riktade mot främmande makt. Uppenbarligen kunna sådana brott med hänsyn till rikets intressen vara lika straffvärda som spioneri mot främmande makt.

För att erhålla ytterligare ledning för bedömandet av de nu berörda spörsmålen om ändringar i 8 kap. strafflagen ha till domstolar och myndigheter för yttrande remitterats två inom departementet upprättade promemorior med utkast till sådana ändringar. Över den ena ha yttranden redan inkommit. Den andra promemorian har utsänts i mitten av november och yttranden över densamma skola inkomma under innevarande månad.

Det är min avsikt att på grundval av dessa utredningar låta utarbета lagförslag, vilka i god tid kunna föreläggas 1942 års riksdag.

Härefter yttrade:

Herr **Gezelius**: Herr talman! För det svar, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet avgivit på min interpellation, ber jag att få framföra mitt tack. Med tillfredsställelse konstaterar jag, att man inom justitiedepartementet följer utvecklingen på ifrågavarande brottsområden och att herr statsrådet härvid i likhet med mig funnit, att den straffrättsliga reaktionen mot den statsfientliga verksamheten icke är i allo tillfredsställande, att en straffskärpning beträffande brott, begångna då riket är i krig eller krigsfara, synes motiverad, samt att erfarenheten givit vid handen, att det straffbara området i vissa hänseenden synes böra utvidgas.

En av anledningarna till min interpellation var den, att jag funnit det angeläget, att för allmänheten regeringens ståndpunkt i hithörande spörsmål blev klarlagd. Justitieministern delar glädjande nog denna uppfattning, och hans överväganden utmynna uti den tillfredsställande förklaringen, att hans avsikt är att på grund av verkställda utredningar låta utarbета lagförslag, vilka i god tid kunna föreläggas 1942 års riksdag. I väsentliga delar är sålunda svaret å min interpellation enligt min mening tillfredsställande.

En del av vad herr statsrådet uttalade och en del av vad som sänkades i interpellationssvaret föranleder emellertid till vissa erinringar särskilt därför, att det är anledning förmoda att dessa uttalanden återspegla synpunkter, som komma att läggas till grund för de förebådade förslagen till lagändringar.

Självfallet kan jag icke här inlåta mig på någon vidlyftigare utveckling av de olika svårbedömliga och ömtåliga spörsmål som här uppställa sig. Om jag därför begränsar mig till vissa synpunkter, som närmast anknyta till herr statsrådets anförande, så betyder icke detta, att jag bortser från andra, kanske lika betydelsefulla eller betydelsefullare frågor, som vid en ifrågasatt lagändring kräva ett bedömande och ett avgörande.

Straffets uppgift är bland annat att verka i sådan riktning, att det hos den enskilde skapar hämningar, som hindra honom att begå brott. Straffets syfte är likaledes jämväl att verka moralbildande. Det är sålunda en väsentlig upp-

Svar på interpellationer. (Forts.)

gift för straffet, att det ger uttryck åt samhällets ogillande av vissa handlingar. Härigenom har straffet en allmän preventiv verkan. När det gäller statsfientlig eller samhällsfarlig verksamhet, träda dessa synpunkter med särskild styrka i förgrunden. Straffen för dessa brott måste sålunda vara så anpassade, att de verkligen komma att få återhållande verkan gentemot såväl individen som allmänheten och detta i sista hand genom avskräckning.

När det gäller landsförräderi, spioneri och annan statsfientlig verksamhet, torde man böra hålla i minnet, att det speciellt för dessa brott gäller, att en handling som begås under tid, då riket är i krig eller krigsfara, därigenom får ett annat innehåll och präglas av en större samhällsfarlighet än om handlingen begåtts under fredstid. En viss handling kan sålunda, då den begås under fredstid, komma att lämnas utan reaktion från samhällets sida, under det att samma handling, begången under krig eller krigsfara, då måste framstå såsom i hög grad samhällsfarlig och därför föranleda straff. Dessa omständigheter måste påverka såväl utformningen av straffbestämmelserna som ock straffmätningen. Då man i närvarande tid tillämpar bestämmelser, avsedda jämväl för fredstid, är det uppenbart, att man vid straffets utmätande icke helt kan följa samma normer som gälla för brott, vars karaktär icke förändras av landets inre eller yttre läge.

Av vad jag kunnat utreda har framgått, att domstolarna i relativt stor utsträckning vid straffmätningen hållit sig inom den nedre delen av straffskalan. Min erinran härom har föranlett herr statsrådet att anföra, att 8 kapitlet strafflagen även gäller brott av skäligen lindrig art, och att detta skulle vara en förklaring till de låga straff som av referat från skilda rättegångar tydligen ha ådömts. Till stöd för denna uppfattning åberopade herr statsrådet, att enligt 8 kapitlet 14 § 2 stycket den skall dömas för spioneri som »eljest för främmande makt» räknad bedriver hemlig underrättelseverksamhet i militärt eller politiskt syfte». Under denna straffbestämmelse faller t. ex., att någon utan att likväl känna till det sakliga innehållet vidarebefordrar brev med vetskap om att de innehålla underrättelser av militär eller politisk innebörd och äro avsedda för främmande makt. Herr statsrådet förmenade, att ett sådant brott »kan tydligen i särskilda fall vara att bedöma relativt lindrigt», och han anförde, att »om nu ett dylikt lindrigt brott under benämningen spioneri belägges med ett milt straff, kan den som icke närmare känner till fallet otvivelaktigt lätt få det intrycket, att ett allvarligt brott belagts med ett alltför lågt straff». Detta är en bedömningsfråga, men jag kan icke dela den uppfattningen att en person, som medvetet ställer sig till förfogande för att möjliggöra spionageverksamhet genom att vidarebefordra meddelanden av militär eller politisk art, skulle kunna anses ha begått ett brott som i något fall vore i landets nuvarande läge, såsom herr statsrådet uttryckte saken, att bedöma såsom »relativt lindrigt».

Herr statsrådet förklarade, att även enligt hans mening starka skäl i regel tala mot användningen av villkorlig dom vid nu ifrågakommande brott, men medgav, att villkorlig dom emellertid i några fall ifrågakommit. Då vårt land nu realiter befinner sig någonstans mellan krig och fred, äro för den skull kraven på ett tillgodoseende av straffets syfte att verka avskräckande och moralbildande särskilt framträdande. Man lär då icke komma ifrån, vare sig att brott mot bestämmelserna i 8 kapitlet strafflagen aldrig torde kunna bedömas såsom relativt lindriga, då de direkt eller indirekt dock kunna medföra menliga verkningar för rikets säkerhet, eller att villkorlig dom skulle kunna komma i fråga för brott av sådan art. Såsom ett exempel på hur statsmakterna tidigare ansett sig böra, med rätt eller orätt, utnyttja strafftillämpningen i moralbildande syfte, vill jag erinra om det till domstolarna givna direktivet, att rattfylleri

Svar på interpellationer. (Forts.)

vore ett så defamerande brott, att bötesstraff eller villkorlig dom där icke borde komma i fråga.

En prövning av straffskärpningsfrågan har enligt herr statsrådet givit till resultat, att en allmän straffhöjning kan ifrågasättas för brott mot 8 kapitlet strafflagen, som begås, då riket är i krig eller krigsfara. På den straffskärpning, som kan ifrågakomma genom en höjning av straffsatserna, skall jag här icke ingå, då denna fråga upptages till behandling i den av herr Hagberg i Malmö framställda interpellationen. Det synes emellertid uppenbart, att en straffskärpning redan inom nu gällande straffskalor kan äga rum på så sätt, att domstolarna i högre grad beakta, att varje brott mot 8 kapitlets bestämmelser, som begås i det läge, vari riket nu befinner sig, måste anses begånget under försvårade omständigheter.

I 8 kapitlet förekommer en särskild straffskärpning »vid krig eller då krig hotar riket». Det finns anledning förmoda, att domstolarna vid straffbestämningen med ett enda undantag icke ansett sig kunna utgå från att för närvarande »krig hotar riket». Det kan emellertid ifrågasättas, om icke vårt land befunnit sig och befinner sig i ett sådant läge, att fara för krig måste anses ha varit för handen. Det synes för den skull föreligga anledning överväga, om man icke borde ersätta den ur många synpunkter otillfredsställande bestämningen »då krig hotar riket» mot en bestämning som närmare angiver, att den strängare bestämmelsen skall tillämpas så snart fara för krig kan antagas föreligga. Redan det läge, vari vårt land befunnit sig sedan stormaktskrigets utbrott, måste enligt min mening anses ha inneburit sådana förhållanden, att en skärpt lagtillämpning automatiskt varit befogad och nödvändig. Statsfientliga eller samhällsfarliga handlingar, begångna nu, kräva, såvitt jag förstår, till skydd för rikets säkerhet en kraftigare reaktion från samhällets sida. Handlingar som begås nu äro regelmässigt att anse såsom lika farliga som de vilka begås under krig.

Herr statsrådet bekräftade slutligen även nödvändigheten av att det straffbara området utvidgas. Då förslag härutinnan uppenbarligen är att förvänta, skall jag inte närmare ingå på bristerna i nu gällande lagstiftning. Endast en hithörande fråga skall jag beröra. I min interpellation yttrade jag bland annat, att det syntes tveksamt, om 8 kapitlets bestämmelser i nuvarande läge ge tillräckligt skydd åt rikets intressen mot alla former av samhällsfarlig verksamhet. Jag avsåg därmed att bland annat stryka under, att det är i hög grad otillfredsställande, att samhället alltjämt saknar möjlighet att inskrida mot en verksamhet, som har ett rent statsfientligt syfte eller verkar till skada för rikets inre eller yttre säkerhet. En fri åsiktsbildning och en lojal kritik är enligt min mening icke endast självskriven utan även nödvändig för samhällets andliga hälsa. Men friheten måste brukas under ansvar, och dess innehåll är bland annat beroende på samhällets aktuella läge. Statens säkerhet är ett så väsentligt intresse, att den frihet man tillåter den enskilde under normala förhållanden icke a priori kan lämnas oinskränkt i ett läge, då rikets säkerhet är i fara. Det är, såsom jag framhöll i min interpellation, icke möjligt att i en situation, som med fog kan betecknas såsom ett läge, då krig hotar riket, underlåta att inskrida mot en verksamhet, som är ägnad att försvåra eller omintetgöra verkan av de ansvariga myndigheternas åtgärder för att bevara vårt lands frihet, självständighet och oberoende mot varje angrepp. I den mån man icke genom en upplösning inskrider mot statsfientliga organisationers verksamhet, torde det vara all anledning att överväga, huruvida icke lagstiftningen borde ge ökade möjligheter till inskridanden mot enskilda individer, vilkas verksamhet åsyftar eller är ägnad att sätta rikets säkerhet i fara eller att allvarligt störa ordningen inom landet.

Svar på interpellationer. (Forts.)

Jag hoppas, att herr statsrådet, i avbidan på det slutliga avgörandet i frågan om upplösningslagens ikraftträdande, framlägger ett förslag till lagstiftning, som klart ger uttryck åt statsmakternas vilja att brännmärka och bestraffa varje enskild mans verksamhet eller propaganda, som syftar till eller är ägnad att sätta rikets säkerhet i fara eller att under tid, då krig hotar riket, allvarligt störa ordningen inom landet.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det avgivna svaret. Det är självfallet med särskild tillfredsställelse jag tagit del av departementschefens uttalande, att justitiedepartementet uppmärksammat, att den nuvarande lydelsen av 8 kap. strafflagen i vissa fall ej medger utdömande av tillräckligt högt straff och att man därför vidtagit förberedelser i syfte att åstadkomma en ändring häri redan vid nästa års riksdag. Syftet med min interpellation i denna del är alltså nått. Omdömet om de av herr statsrådet i utsikt ställda straffskärpningarna får givetvis anstå, till dess propositionen föreligger, men jag tror, att jag vågar uttala en allmän mening i kammaren, om jag anhåller, att propositionen måtte föreläggas riksdagen redan då den sammanträder i januari nästa år.

Då jag vid höstsessionens början framförde min interpellation, voro anledningarna därtill givetvis flera. Sålunda hade jag den uppfattningen — och den delas säkert av många — att gränserna mellan spioneri- och sabotageverksamheten i fred och krig äro, såsom förhållandena numera gestalta sig, flytande och att den verksamhet, som övas under fredstid, kan ha lika allvarliga följder som krigsspionage.

Vidare är jag av den meningen, att vårt land liksom under förra storkriget i sin egenskap av att vara en av de få neutrala staterna tyvärr blivit en av centralpunkterna för verksamhet av detta slag. Att min uppfattning härvidlag icke är oriktig synes mig framgå av omfattningen av de mål av denna art, som hittills blivit bekantgjorda för den svenska allmänheten. Såvitt jag har kunnat konstatera genom tidningarna, ha sålunda mellan 60 och 70 personer, svenskar och utlänningar, häktats och åtalats för dylika brott sedan september 1939, detta avseende mål som hittills avgjorts i underrätterna. Dessa mål utgöra till antalet 20. Dessutom pågå som bekant flera stora rättegångar, som ännu icke bringats till avgörande i lägsta instans.

Slutligen har jag den uppfattningen, att spionerifaran i vårt land otvivelaktigt växer i stark progression till krigets förlängning och att den förstuckna verksamhetens metoder bli allt brutalare och mera livsfarliga även för ett icke krigförande land som vårt. Sabotagehandlingar, visserligen riktade sig mot utländska krigförande, träffa oss själva. Detta offerande av oskyldiga bedrives allt samvetslösare av spionerna och deras redskap. Helt visst har man enligt min mening alldeles rätt i vår press, då man frågar, vad det betyder för dessa skadegörare, om några tiotal eller hundratal svenskar fölle offer för ett attentat, som vore riktat allenast mot främmande makts försörjning av något slag. I spioneriets kostnadsberäkningar utgöra spillda människoliv en betydelselös post. Ett litet exempel på hur allvarligt läget i vissa hänseenden för ögonblicket gestaltar sig för oss utgör det ohyggliga dåd, som vi alla känna till från Ljungbyhed, en handling, som ju föranlett det allmänna till åtgärder av en art, som vi hittills icke varit vana vid här i landet. Jag syftar på utfästandet av en belöning på icke mindre än 10,000 kronor åt den, som kan lämna myndigheterna sådana upplysningar, att de kunna leda till ett uppklarande av detta brott, vilket, om det hade lyckats, skulle ha lett till förlust av flera oskyldiga svenscars liv.

Såsom herr Gezelius redan har påpekat, har den straffrättsliga reaktionen

Svar på interpellationer. (Forts.)

mot brott otvivelaktigt en morallbildande betydelse. Jag anser denna uppgift vara synnerligen viktig särskilt i en tid, då samhället måste med stor snabbhet inpränta nya värderingar av vissa handlingars förkastlighet. Genom de nu tillämpade straffsatserna har man ej förmått skapa den respekt för nödvändigheten att tillvarata landets intressen, som måste anses nödvändig.

Alltjämt torde en viss begreppsförvirring råda. För min egen del anser jag det vara av yttersta vikt, att samhällets ingripanden ske mot all slags undermåttseverksamhet av icke önskvärd beskaffenhet. Under förra kriget inträffade, såsom säkert många här i kammaren minnas, att vissa neutrala länder blevo veritabla clearingcentraler, där spionaget mot andra länder upprättade sina högkvarter. Ett större tillopp av utländska agenter till ett land kan medföra en allvarlig fara, eftersom dessas verksamhet i ett kritiskt läge kan riktas mot värdfolket efter att tidigare ha sysselsatt sig huvudsakligen med förhållandena i andra länder.

Av de rätt knapphändiga redogörelser — det ligger ju i sakens natur — som hittills offentliggjorts i tidningarna har visserligen framgått, att flertalet för spioneri straffade riktat sin verksamhet mot andra länder och endast i ett fåtal fall direkt mot Sverige. Av denna anledning torde straffen i vissa fall ha blivit relativt låga. Emellertid måste jag, ehuru lekman, med bestämdhet hävda, att denna verksamhet, som visserligen ej är lika förkastlig som spionage mot vårt land, dock är till sin karaktär sådan, att det kan föreligga allt skäl att ingripa däremot med verkligt effektiva straffsatser, som verka avskräckande på dylika individer.

I dagarna har den svenska pressen och den svenska radion, såvitt jag vet efter initiativ från regeringshåll, dagligen innehållit uppmaningar till medborgarna att taga sig i akt för att lämna ut sin del av puzzlet, som det heter, till utländska agenter. Vi känna ju alla till dessa annonser, som vi dagligen se i tidningarna. Jag tror, att man kan våga påstå, att denna propaganda har varit av behovet påkallad, eftersom allmänheten genom de flesta offentliggjorda utslagen i spionerimål nog i rätt stor utsträckning fått den uppfattningen, att dylik verksamhet ej ansåges såsom särskilt fördömlig, eftersom straffen voro låga, i många fall lägre än de straff, som ifrågakomma vid skäligen enkla förmögenhetsbrott. Jag skall bara taga ett enda litet exempel. En ligapojkes inbrott i en chokladautomat renderar honom i vissa fall samma straff som en vuxen medborgares medverkan i utländsk underrättelseverksamhet såsom överbringare av meddelanden.

En annan sida av problemet, som även herr statsrådet påpekade, är den, att svärhetsgraden i dessa brott ökas i takt med att vårt militära läge blir allt mera riskfyllt. Departementschefen anför här, att en allmän straffhöjning kan ifrågasättas för brott mot 8 kap., som begås, då riket är i krig eller krigsfara. Redan tidigare har kritik framkommit mot detta uttryck, eftersom det måste förefalla svårt för domstolarna att på grundval av ofullständiga informationer avgöra, huruvida ett krig står hotande nära eller ej. Det kan i ett visst läge självfallet icke vara någon annan än regeringen, som kan verkligt objektivt bedöma den saken. Det måste finnas någon gradering mellan det tillstånd, då samtliga våra grannländer befinna sig i fred, och det tillstånd, då de befinna sig i krig och vårt lands försvarsmakt har intagit förstärkt försvarsberedskap, även om krig ej skulle vara omedelbart hotande. Enligt vad jag har kunnat inhämta, torde domstolarna endast vid ett enda tillfälle ha ansett, att krig hotat riket och med anledning därav tillämpat de strängare straffsatserna.

Vi äro naturligtvis djupt och uppriktigt tacksamma mot ödet för att krig ej direkt hotat riket vid flera tillfällen än detta, men det måste dock anses föreligga en art- mera än en gradskillnad mellan den tid, då vi anslog 148 mil-

Svar på interpellationer. (Forts.)

joner om året till försvaret och då vi förbruka över två miljarder. Försvarsutgifternas storlek och inkallelsernas omfattning borde dock, synes det mig, göra det fullt klart för envar, att det för närvarande råder ett tillstånd, som ingalunda kan kallas normalt.

Våra inkallade — det kan, herr talman, ej vara ur vägen att även antyda deras syn på saken — kunna ej undgå att göra jämförelser mellan de straff, som hota dem vid relativt enkla brott, då de ligga vid förband, som äro att anse såsom mobiliserade, och de straff, som ådömas spioner, vilka arbeta i ett samhälle, vilket krig ej anses hota, trots att brotten begås vid samma tidpunkt.

Jag måste likaledes framhålla, att vissa andra handlingar, vilka innebära överträdelse av förbud givna i 8 kap., ej synas ha ägnats tillbörlig uppmärksamhet. Sålunda måste jag erinra om bestämmelserna i 4 §, som stadga straff för den, som genom smädelser eller ärekränkning mot främmande statsöverhuvud eller mot främmande makt framkallar fara för krig eller repressalier eller andra för riket skadliga åtgärder. Vi ha nog, herr talman, litet var på känn, att denna paragraf borde ha kunnat tillämpas någon gång åtminstone för att statuera ett exempel mot de ansvarslösa individer här i landet, som dagligen använda språkets värsta invektiv och en sjuklig fantasi alla möjligheter för att därmed giva uttryck åt åsikter, som uppenbarligen äro ägnade att skada vårt goda förhållande till de länder, med vilka vi upprätthålla och *önska* upprätthålla vänskapliga förbindelser. För den händelse paragrafens nuvarande lydelse ej skulle giva möjlighet till ingrepp mot de företeelser, som nu yppa sig, är en lagändring av nöden.

Herr talman! I denna dag finnas i alla länder många f. d. valda ombud för folket, som bittert ångra, att de ej i tid vidtogo tillräckligt effektiva åtgärder för att skydda sitt land och sitt folk även mot inre fiender. Jag slutar med att uttala en önskan, att man aldrig skall kunna förebrå den svenska riksdagen samma underlåtenhet att ej endast *inse* ansvaret utan även *handla* i enlighet med de krav en hård tid ställer på oss.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Av justitieministerns svar på interpellationerna synes framgå, att man även på regeringshåll anser att kraftigare åtgärder äro påkallade mot personer, som söka skada vårt lands intressen och äventyra rikets säkerhet. Vad man då kan förundra sig över är att regeringen på detta ytterst viktiga område synes framgå med så stor tveksamhet och öppet visa en obeslutsamhet, som måste framkalla diskussion om regeringens förmåga att handla. Att sådana tvivelsmål kunna uppstå stärker icke statsledningens auktoritet i en farlig och påfrestande tid.

När riksdagen samlades till sitt höstsammanträde och en debatt ägde rum här i kammaren, varvid regering och riksdag fingo rådaskåda vid, betygades det från samtliga riksdagsgruppers talesmän, kommunisterna naturligtvis undantagna, att man förväntade initiativ från regeringens sida till åtgärder mot samhällsupplösande krafter. Det enda som sedan dess har hörts av från regeringshåll är justitieministerns svar här i dag på interpellationerna, i vilket han meddelar att han ämnar till nästa års riksdag framlägga förslag, som avse vissa straffskärpningar. Det är ju tacknämligt, om justitiedepartementet inte helt ginge i vinteride för att bida en fredligare tid.

För mig och jag tror många med mig är det svårt att förstå att inte regeringen redan vid denna riksdag skulle kunna ha framlagt och fått genomförda lagförslag, som givit statsmakterna en något större möjlighet att trycka tillbaka och kontrollera både enskilda personer och partier, som driva en emot vårt land och emot vårt statsskick riktad skadlig verksamhet. Regeringen har ju på mycket viktiga områden — jag tänker inte minst på folkförsörjningens

Svar på interpellationer. (Forts.)

och på det militära försvarets område — visat sig kunna handla med både fart och kraft. Hur vore det, om vi även på det område, som väl i dag justitieministern här närmast för talan för, kunde få se litet mera av denna beslutsamhet och kraft.

Herr talman! Jag måste tyvärr tillkännage, att jag är föga belåten med den nuvarande tågordningen.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att uttrycka min förvåning över att en representant för ett av de i regeringen deltagande partierna anser anledning föreligga att i så skarp form angripa regeringen. Inom partierna är man utan tvivel underrättad om vad som har förekommit inom regeringen. För min del måste jag tillbakavisa varje antydning om att regeringen skulle sakna villighet att handla. Men regeringen har inte bara att pröva om den skall handla utan också hur den skall handla, och regeringen har skyldighet att överväga, om de åtgärder, som regeringen föreslår, bli tillräckligt effektiva.

Det är vad jag har att säga till svar på detta uttalande.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Anser herr statsministern att det exempelvis skulle ha varit omöjligt att påskynda och redan vid denna riksdag framlägga de förslag, som justitieministern utlovat skola komma till nästa års riksdag?

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag ber att få påpeka för kammaren, att den ärade talaren i sitt första yttrande upptagit en fråga, som ur lagteknisk synpunkt inte har något sammanhang med de interpellationer, som framställts. Interpellationerna avse, som också de ärade interpellanterna ha framhållit, ett helt annat rättsligt område än det som den ärade talaren berörde. Jag ber därför att få hemställa till kammarens ledamöter, att när lagförslag om ändringar i 8 kap. strafflagen förelägges för nästa riksdag, då taga ståndpunkt därtill alldeles oberoende av den ställning de intaga till det spörsmål om upplösningslagens tillämpning, som herr Skoglund i Doverstorp berört.

Herr **Vougt**: Herr talman! Det förekom i herr Skoglunds anförande ett omtalande av vad partiernas talesmän yttrade, när denna höstriksdag sammanträdde. Om jag fattade uttalandet rätt anförde herr Skoglund, att alla partiers talesmän framfört förväntningar om ett ingripande mot samhällsupplösande partier, med undantag, tillade han, för kommunisterna här i kammaren.

Detta är att pressa det som yttrades från min sida som talesman för den socialdemokratiska gruppen långt över dess betydelse. Efter att ha framfört vissa starka betänkligheter mot ett sådant ingripande framhöll jag, att därest man kunde övertyga oss om att en sådan åtgärd kunde rensa den onekligen ganska spända atmosfär, som ytterlighetsriktningarna lyckats åstadkomma här i landet, ville vi inte motsätta oss att ta saken under omprövning. Jag vill tillfoga, att vissa saker som på senare tid ha inträffat, inte inom men utom landet, väl ökar betänksamheten mot det steg, som herr Skoglund efterlyst.

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Utan att på något sätt anmäla mig som mellankommande part i tvisten mellan regeringsbänken och herr Skoglund i anledning av herr Skoglunds första anförande, så måste jag

Svar på interpellationer. (Forts.)

i likhet med den föregående ärade talaren fästa uppmärksamheten på vad som egentligen sades ifrån övriga partiets sida, och då närmast mitt parti, i debatten om kampen mot den statsfientliga verksamheten. Jag sade följande: »Jag kan på folkpartiets vägnar deklarerar, att vi äro beredda att pröva eventuella regeringsförslag, som ta sikte på att såsom illegala stämpla dylika statsfientliga sammanslutningar. Jag delar den socialdemokratiska talarens uppfattning, att en dylik förbudslagstiftning är diskutabel ur många synpunkter. Vägande invändningar av praktisk art kunna göras. Jag skall icke trötta med att utförligt redogöra för dessa. Men det är möjligt, att vi nu ha kommit dithän, att en uppstramning på denna front kan vara nödvändig. En samhällelig kraftåtgärd tarvas måhända för att markera vår fasta hållning mot en fortskridande politisk förvildning och uppluckring. Samtidigt måste man med skärpa framhålla, att rättsskyddet i vårt samhälle är en tillgång som icke lättsinnigt får offras i dagens opinioner» o. s. v.

Jag ifrågasätter, huruvida detta uttalande i allo kan sägas överensstämma med den tolkning av detsamma, som framkom i herr Skoglund's anförande.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag kan inte underlåta att säga, att när de båda interpellationerna lästes upp den 20 oktober hade jag ett visst intryck av att det var ett försök att under juridisk skylt dölja en politisk framtöt, som ytterst syftade till att kringskära de demokratiska friheter, som ännu finnas kvar här i landet.

Nu har det ju genom statsrådets svar, inte minst genom den replik han nyss givit, och kanske också genom interpellanternas förklaringar framgått, att man dock sökt begränsa problemet till vad det nu ändå utåt har skyltats med att gälla, nämligen åtgärder mot spioneri, sabotage och dylik verksamhet. Jag vill här förklara, att när denna straffskärpning ägde rum vid 1940 års riksdag, restes inte från den grupp jag representerar någon invändning mot det förslag, som regeringen hade framställt. Jag anser i och för sig ingenting heller ha inträffat, som motiverar ett omdöme om huruvida dessa straffskärpningar voro nödvändiga eller inte. Jag vill emellertid säga, att det finns en fara för att man liksom deprecierar termer, som uttrycka spioneri, vad som är en verksamhet sådan som regering och riksdag avsåg skulle bli föremål för åtgärder. Det är därför ganska märkvärdigt, att statsrådet här talar om att man kanske ännu har ett alltför snävt område för straffbarhet, eller med andra ord, att det ännu ges alltför stora möjligheter att ostraffat bedriva landsskadlig verksamhet på dessa områden.

Det framgår av detta liksom av det svar, som givits från interpellanternas sida, att man har en ganska skev uppfattning om betingelserna för framgångsrika åtgärder framför allt på det politiska planet. De senaste månadernas erfarenhet utifrån Europa är inte precis någon bekräftelse på att man med hårda straffåtgärder kan råda bot på ett visst »ont». När man, som det har skett, arkebuserar ett par hundra människor därför att en soldat har blivit misshandlad, eller när man skjuter människor som gisslan, så är naturligtvis avsikten principiellt densamma som den interpellanterna ha framfört, nämligen att genom en mycket hård straffatitud avskräcka människorna från att begå vissa, som man anser, icke önskvärda gärningar. Jag tror, mina herrar, att ni se problemet för snävt.

Det betyder inte att jag på något sätt vänder mig emot åtgärder mot spioneri och sabotage, men jag tror att faran ligger däri att, såsom jag nyss sagt, man ger begreppet en sådan vid ram, att man i detsamma, liksom herr Skoglund nyss gjort, blandar in olika saker, blandar in kriminella handlingar med politiska åsikter och politiska handlingar.

Svar på interpellationer. (Forts.)

Jag tycker mig ha förstått, att det inträffat någonting sedan den 23 oktober, när överenskommelsen gjordes. Av herr Vougts anförande framgick, att det är utrikespolitiska saker som gjort, att man nu anser sig böra två sina händer för ett beslut som var gjort i hastigt mod. Det må vara hur som helst därmed. Jag skulle dock tro, att det är också en ökad självbesinning hos de demokratiska element, som finnas här i riksdagen, i regeringen och ute hos vårt folk, en självbesinning om att man beträder farliga vägar, när man försöker att kriminalisera åsikter. Ty det är i verkligheten därom beslutet den 23 oktober handlat, och det är därom som också herr Skoglund's framstöt här i dag handlar, nämligen att man vill kriminalisera åsikter. Därför vill jag här uttrycka min tillfredsställelse med de uttryck för en självbesinning, som man kan registrera, och hoppas att man också i fortsättningen drar slutsatser av det som har skett.

Herr Voug talade om utrikespolitiska saker som ha inträffat. Jag skulle vilja knyta an till det. Jag skulle vilja säga att jag tror, att den tidpunkten nu närmar sig ganska snabbt, när Europas fängelser och koncentrationsläger komma att öppnas för friheten, när denna kriminalisering av åsikter, som lett till sådana fruktansvärda konsekvenser, kommer att upphöra. Det gläder mig — skulle jag också vilja säga — att man i dag kan antaga, att Sveriges riksdag, och jag hoppas majoriteten av Sveriges regering, också håller sig för god att vidtaga åtgärder för att spärra in friheten samtidigt som en annan tendens med allra största säkerhet inom den närmaste tiden kommer att göra sig gällande inom europeisk politik.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det är inte utan en ganska betydande självbehärskning man åhör ett sådant anförande som det sista, och det kanske är med ännu större självbehärskning som man tar till orda efter ett sådant anförande.

Det förefaller mig som om de sista, som skulle uppträda i den svenska riksdagen och tala om demokrati, äro representanterna för det kommunistiska partiet, som ha gjort demokratin i vårt land en så betydande skada.

Jag vill också använda tillfället att säga, att de åtgärder, som ha övervägts, aldrig ha avsett att kriminalisera åsikter, utan ha varit avsedda att förekomma samhällsskadliga handlingar. Den kommunistiska verksamheten kan kanske inte på alla områden drabbas av den lagstiftning vi ha emot spioneri och sabotage, men det förhåller sig tyvärr så, att verksamheten från det kommunistiska partiets sida i hög grad kan inrangeras under handlingar, som kunna drabbas av dessa straff. Även om man försöker officiellt hålla sig fri från sambandet med den rent kriminella verksamheten, så vet man tillräckligt om att den anda, som kommunismen skapat, befordrar sådana samhällsfientliga handlingar.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Till det som herr statsministern här sade vill jag anføra, att påståendet att kommunismens anda, som han uttryckte det, skulle befordra spioneri och sabotage, är fullständigt obevisat. Det är en upprepning av en argumentation, som man i det här landet har odlat sedan ganska lång tid och som i andra länder har inte bara odlats utan också kompletterats med en rad reaktionära åtgärder. Jag kan säga, att det är en upprepning av egentligen samma argument som på sin tid riktades emot socialdemokratien. Det är en upprepning av argument som vid de mest skiftande tidpunkter ha använts från de regerandes sida mot dem som företrätt en mot deras uppfattning avvikande mening. Jag vill erinra om att det är inte så länge sedan en svensk statsminister, visserligen då likviderad som statsminister, ganska allmänt i propagandan stämplades som landsförrädare. Det är inte så länge sedan statsministern själv av ledaren för högern här i Stock-

Svar på interpellationer. (Forts.)

holm stämplades såsom företrädare för en landsskadlig och landsförrädisk politik. Alltså, statsministern har själv skattat åt samma, jag måste säga billiga metoder för att därmed motivera den tydligen i mycket hastigt mod fattade överenskommelse, som jag daterar från den 23 oktober.

Det finns inte i kommunistiska partiets verksamhet eller i partiets propaganda någonting som motiverar påståendet, att partiet skulle främja spioneri. Tvärtom, partiet söker i sin propaganda och genom sin politik uppfostra arbetarklassen och sina medlemmar till att avhålla sig just ifrån sådan verksamhet som här har ställts på dagordningen. Och detta är ett faktum. Det kan jag bestyrka med otaliga utdrag ur bland annat mina egna anföranden här i kammaren och ur den kommunistiska pressens propaganda. Jag nöjer mig alltså med att konstatera i denna fråga, att herr statsministern inte har givit något verkligt skäl för sitt påstående.

Sedan till frågan om att kommunisterna skulle ha skadat demokratin. Den ligger på precis samma plan. Det är ett obevisat påstående. Man framställer kommunisterna som principiella motståndare till demokratin. Jag skulle kunna svara ungefär som min partikamrat Linderot svarade i första kammaren: Om man ställer mig inför valet att arbeta i ett fullständigt mörklagt rum eller ett rum med stearinljus, väljer jag naturligtvis det sistnämnda, men jag kan inte inse, att detta är något skäl, varför man skall avstå från att skaffa elektriskt ljus. Om man ger oss valet att arbeta i ett land, där det finns en politisk demokrati, där det finns ett minimum av mänskliga rättigheter, eller i ett fascistiskt land, så är det klart att vi välja att arbeta i ett land med denna politiska demokrati. Men vi kunna inte anse, att det kan vara en förpliktelse för oss att avstå från att kämpa för att utvidga denna demokrati till — förlåt, herr statsminister — en social demokrati.

Så ha vi för vår del uppfattat problemet, och därifrån ha vi fört vår kamp. som vi tänka fortsätta. Vi ha ingen avsikt att göra den minsta attack mot en enda av de demokratiska friheter som ännu finnas kvar i detta land. Det är inte från vårt håll som någon fara för demokratin hotar, utan från helt annat håll.

Statsministern säger, att det aldrig varit fråga om att kriminalisera åsikter. Man kan väl aldrig på fullt allvar hävda, att en lagstiftning, som skulle förbjuda det kommunistiska partiet och kriminalisera dess arbete, inte riktar sig mot de åsikter som partiet företräder. Härtill kommer nu — jag antar att det har bidragit till att skapa en viss betänksamhet — att man egentligen inte kan förbjuda det kommunistiska partiet med någon effekt, så att det inte bara blir en tom gest, utan att man samtidigt kränker de grundlagstryggade rättigheter som finnas mot undertryckande av den politiska demokratin. Ty det blir meningslöst att vidtaga sådana åtgärder, om man samtidigt skall bevara den svenska medborgarrätten att kandidera till riksdagen och de kommunala församlingarna liksom rätten att ge sin röst åt den kandidat och åt den politik, som man önskar. Man kan på samma sätt inte genomföra en förbudslagstiftning, som skall ha någon effekt, utan att man ytterligare kränker den av Sveriges grundlagar som handlar om tryckfriheten, och man kan för det tredje inte genomföra en sådan lagstiftning, så att den får någon effekt, utan att man kränker själva regeringsformens § 16. I verkligheten är alltså detta tal om att man icke avsett någon kriminalisering av åsikter bara en fras, och jag tycker, att det är ett tillfriskningssymtom, när man nu tydligen börjar skrinlägga själva tanken på ett partiförbud, ty — herr statsministern får säga vad han vill — ett sådant beslut, om det skall genomföras, är i realiteten — och det är till realiteterna man skall se — liktydigt med ett åsiktsförbud.

Svar på interpellationer. (Forts.)

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag skulle endast till kammaren vilja uttala en kanhända överflödigt varning mot att lägga herr Hagbergs i Luleå förklaring rörande det kommunistiska partiets förhållande till spioneri- och sabotageverksamheten i vårt land till grund för ett slutgiltigt omdöme i denna fråga.

Vi ha nu, som jag förut framhållit, kommit in på ett ämne som egentligen inte har något sammanhang med den interpellationsdebatt som nu äger rum, och det är icke tillfälle och anledning för mig att närmare redogöra för de omständigheter, som äro för mig bekanta och som kunna vara närmare belysande för värdet av herr Hagbergs i Luleå oskyldighetsförklaring. Åtskilligt av det faktiska material som föreligger har ju kommit till offentligheten och är säkert kammarens ledamöter bekant.

Jag kan för min del, för att tala om ett allmänt känt faktum, icke underlåta att, när jag skall bedöma frågan om det kommunistiska partiets lojalitet mot svensk rättsordning, fästa stort avseende vid att partiets ordförande, en ledamot av riksdagens första kammare, undandrog sig på det mest uppseendeväckande sätt att lämna de upplysningar som polisen önskade erhålla för en utredning angående brottsliga handlingar. När ett partis ledare handlar på detta sätt, så sätter han utan all fråga partiets lojalitet mot landets rättsordning i tvivelsmål.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag tror, att det icke bara är jag utan betydligt flera som missuppfattat herr Vougt's och herr Österströms yttranden under remissdebatten. Om herrarna och damerna vilja läsa, vad tidningsredaktörerna skrevo dagen efter det remissdebatten ägt rum i riksdagen, måste ni finna, att de i stort sett gävo uttryck åt samma uppfattning som jag uttalat och att de fått det intrycket, att man förväntade åtgärder mot samhällsupplösande krafter.

Jag har här framför mig första kammarens protokoll från denna dag, och med herr talmannens tillåtelse skall jag be att få citera vad ordföranden för den socialdemokratiska riksdagsgruppen i första kammaren yttrade vid detta tillfälle. Han sade bl. a.: »Den oro, som på många sätt spårats i den allmänna opinionen under senaste tid, har förvärrats genom tillvaron av ett kommunistiskt parti och vissa ligor som enligt verkställda polisutredningar bedrivit målmedveten spioneri- och sabotageverksamhet och därigenom störa rikets säkerhet. Att organisationer av sådan natur fortfarande få existera framstår, särskilt i en tid som denna, för den allmänna opinionen allt mera som en anomali. Jag förutsätter emellertid att utvecklingen nu fortskridit så långt, att denna fråga icke längre kan undgå att bliva föremål för regeringens synnerliga uppmärksamhet och de förslag till riksdagen, vartill detta missförhållande måste föranleda.»

Till sist, herr talman, skulle jag vilja uttala min glädje över det anförande som Sveriges statsminister nyss höll. Det har aldrig heller från vår sida varit avsikten, att vi skulle kriminalisera åsikter. Vi äro fullständigt eniga på den punkten. I det uttalande, som statsministern slutade sitt anförande med, ber jag att till fullo få instämma.

Herr Vougt: Herr talman! Jag brukar inte ha för vana att här ta upp någon polemik tvärs över kammaren med herr Hagberg i Luleå, men det förefaller mig nödvändigt att slå fast, att herr Hagberg här i dag avsvurit hela det program som hans parti och den international som står bakom det hittills har bekänt sig till. Avsvärjelser bruka inte vara ovanliga på det kommunistiska hållet. Har man gjort en vändning åt det ena hållet i dag, kan man göra en vänd-

Svar på interpellationer. (Forts.)

ning tillbaka nästa månad eller nästa år. Men det är väl ändå litet groteskt, när herr Hagberg tror, att han kan få någon människa här i denna kammare eller utanför densamma att tro på hans ord, när han bekänner sig till de särskilda förkämparna för den sociala demokratien och när han säger, att det icke är från hans och hans meningsfränders håll som faran för demokratien hotar. När han sade, att kommunisterna icke varit farliga för vår demokrati, så var det närmast en bekännelse, att kommunisterna här icke lyckats förverkliga något av det mål de satt sig före. Det bör nämligen uppmärksammas, att kommunismen såsom en riktning inom det socialistiska tänkandet — det är i alla fall dess ursprung — har ställt som sitt mål att skapa den proletära diktatur utan vilken man enligt kommunisternas lärofäder icke tänkt sig att demokratien skall kunna förverkligas. Förnekar herr Hagberg själv denna grundsats i sitt program, då måste jag säga, att det har gått litet väl långt i hans avsvärjelser.

Jag vill tillägga, att om vi äro betänksamma mot ett partiförbud — vilket, såsom jag yttrade här i andra kammaren den 23 oktober, vi i så fall icke kunna tänka oss utan att man samtidigt ingriper mot den andra extrema riktningen — om vi alltså äro betänksamma mot ett partiförbud, så är det sannerligen inte därför att vi hysa någon medkänsla med den tanke-, yttrande- eller handlingsfrihet som kommunisterna representera. Och det är inte heller därför att vi ett ögonblick låta lura oss av herr Hagbergs nu så lena toner.

Slutligen vill jag säga till herr Skoglund, att om några missförstånd ha kunnat uppstå med anledning av vad som från vår sida yttrades här den 23 oktober — missförstånd som man i så fall synbarligen velat få fram — så är det bra, att vi ha kunnat lägga dem tillrätta. Det är en alldeles meningslös lek, herr Skoglund, att söka föra denna debatt framåt genom att tolka, vad som sades för en och en halv månad sedan, ty det är ju i alla fall till sakens realitet vi måste taga ställning.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Till sin uppmaning till kammaren att inte ta min deklaration i fråga om sabotage så allvarligt tillfogade herr justitieministern, att det framkommit material som visade, att det finns skäl för de misstankar som oroade statsrådet. Jag skulle vilja fråga: vad har egenligen kommit fram?

Det har varit två s. k. sabotageprocesser i vårt land. Den ena handlade om den sprängning av Norrskensflammas maskiner, som resulterade i en brand där fem människor omkommo, däribland två barn. Denna sabotagehistoria är ju avdömd. Den är icke till fullo klarlagd, kan man säga, eftersom man icke från domstolens sida ansett sig kunna besvara frågan om vem som är skyldig till själva mordbranden och därmed till morderna på de fem människorna. Jag vill passa på att i detta sammanhang uppmana statsministern, som tidigare visat sig mycket intresserad för denna sak, att titta efter, om verkligen svensk rättsskipning skall göra halt inför det som skett, och om man inte måste söka tränga vidare i den av domstolen obesvarade frågan och söka klara ut ansvaret för själva morderna och för mordbranden. I denna sabotageaffär voro invecklade medlemmar av exempelvis nationella förbundet. Det kan åtminstone utan vidare sägas, att tre av dem som voro engagerade i denna verksamhet tillhörde nationella förbundet eller hade kort tid förut tillhört detsamma. Några öppna nationalsocialister voro också engagerade där. Nu har man visserligen sagt, att man med en sådan här partiförbudshistoria avsett även nazisterna. Men man har samtidigt varit mycket angelägen om att betona, att man icke avsåg nationella förbundet. Detta var den ena sabotagehistorien.

Den andra är av färskare datum. Den gällde den verksamhet som startade i

Svar på interpellationer. (Forts.)

samband med det spanska inbördeskriget och med vilken man avsåg att hjälpa den spanska republiken. Jag nöjer mig med att konstatera, att i denna process icke från åklagarmaktens sida påvisats, att något sabotage har bedrivits i Sverige. Det direkt lagstridiga som avdömts och som begåtts i Sverige är stöld av 150 kg dynamit. Man har, såvitt jag förstår, uteslutande genom att koppla samman denna historia med ett sabotageförsök mot ett par Francofartyg i Danmark i det fallet kunnat utdöma straff för sabotage. Vad jag vidare i detta sammanhang skulle vilja påpeka, det är, såsom jag i en kommuniké till T. T. och till pressen omedelbart meddelade, när häktningarna skedde, att ingen av de häktade var medlem av det kommunistiska partiet. Mot detta faktum har jag hört, att man i propagandan gjort gällande: men de ha varit medlemmar av det kommunistiska partiet. Jag erinrade i remissdebatten därom att ett parti icke gärna kan göras ansvarigt för före detta medlemmars handlingssätt. Det kan icke heller göras ansvarigt för medlemmars handlingssätt, därest detta riktar sig mot partiets allmänna riktlinjer och därest detta bekämpas av partiet. Jag hävdar sedan, man må säga vad man vill, att partiet icke haft med saken att göra.

Detta är alltså det offentliga material som justitieministern här talar om, och jag tycker, att han borde själv känna, att så, som saken ligger till, bör man inte i förväg binda sig med långtgående uttalanden. Men, säger han, partiets ordförande herr Linderot undandrog sig att ställa sig till polisens förfogande, när den ville göra en utredning. Jag vill här erinra om att Linderot aldrig nekat att medverka till utredningen. Han förklarade tvärtom i ett öppet brev, som publicerades även i andra tidningar än kommunistiska, att han var beredd att besvara alla möjliga frågor och att vad den fråga angick, beträffande vilken man gjort efterlysning i radio, så hade han ingenting med den att göra. Självklart, han hade ingenting med denna sabotagehistoria att göra. Det har ju sedan polisutredningen visat, och det lär väl ingen förneka. Men, säger man, han hade dock kunnat gå till polisen. Jag tycker, att de som på detta sätt utan vidare äro färdiga att döma Linderot, skulle ha någonting att säga om den polis-makt som utan vidare efterlyser en svensk riksdagsman, ungefär som om det gällde en kriminell förbrytare eller, som det heter i andra sammanhang, en som saknar förmåga att kunna taga vara på sig själv. Men det gör man inte. Man känner inte sin rättskänsla kränkt av något sådant i svensk historia lyckligtvis enastående övergrepp. Men min partikamrat Linderot och jag samt många med mig, vi anse detta kränkande. Vi anse det vara ett uttryck för hur långt på det sluttande planet svensk demokrati kommit, när man med sådana metoder kunde ge sig till att kompromettera en av landets riksdagsmän.

Därtill kommer ju, och det har jag redan förklarat, att frågan låg litet annorlunda till efter midsommarhelgen. Vi visste alla, att det var tyska Gestapo som höll på med denna sabotagehistoria. Så långt hade vi klart för oss vad det gällde. Vi visste vidare, att Linderot i den tyska regeringens motivering för krig mot Sovjetunionen hade utpekats som en av Tysklands farligaste fiender och som en av motiveringarna för detta s. k. korståg. Ni få ursäktas, om vi, med erfarenhet från vad som skett under senaste året och med erfarenhet av hur den svenska polisen kan gå till väga, ansågo, att man behövde taga litet närmare reda på vad som egentligen låg bakom dessa polisaktioner.

Sedan vill jag säga till herr statsrådet Westman, att den fråga, som här har dragits upp av exempelvis herr Skoglund och som också herr statsrådet själv gick in på, i verkligheten icke rör så mycket det kommunistiska partiet, men den rör så mycket mera den borgerliga demokratin och rör så mycket mera frågan, om denna demokrati, som Sveriges arbetare ändå fått kämpa så hårt för, nu skall likvideras. Sverige skall menar man följa internationellt fascistiskt

Svar på interpellationer. (Forts.)

föredöme, med eller utan anslutning till antikominternpakten. Man vill göra slut på de politiska friheter, som tidigare funnits.

Till herr Vougt, som inte alls behöver be om ursäkt för att han polemiserar mot mig, vill jag säga, att jag har verkligen icke avsvurit det kommunistiska programmet. Det skulle för övrigt aldrig falla mig in. Om jag ej är fel under rättad har herr Vougt åtminstone tidigare velat göra gällande, att han har ungefär samma lärofäder, som jag själv, nämligen Karl Marx och Friedrich Engels. Herr Vougt's förre partichef, Hjalmar Branting, gjorde ju som bekant vissa ansträngningar för att också till den svenska arbetarklassen och arbetarrörelsen befordra de åsikter, de lärdomar, som Marx och Engels givit. Jag vill därmed icke påstå, att den svenska socialdemokratien någonsin varit marxistisk i detta ords egentliga bemärkelse. Det överlämnar jag åt professor Tingsten och de övriga teoretikerna att diskutera i den socialdemokratiska pressen, något som de ju för närvarande göra. Men jag vill erinra om, att dessa socialistiska lärofäder, som även spelat en viss roll i den svenska socialdemokratiens tidigare verksamhet och till vilkas läror, om jag ej minns alldeles galet, finansministern bara för några månader sedan bekände sig, bland annat uppställt proletariats diktatur som en förutsättning för socialiseringens genomförande.

Emellertid bör här erinras om, att såväl för Marx och Engels som för den kommunistiska internationalen och för det parti jag företräder är den proletära diktaturen icke något självändamål. Den är överhuvud taget icke ett mål, utan ett medel för att nå målet, och målet, det är friheten. Vi kunna gärna diskutera, mina herrar, hur en socialisering här i landet skall tryggas. Jag antager, att majoriteten av denna kammare ändå, även om man låtit socialiseringsnämnden avlida, inte i verkligheten vill taga avstånd från tanken att en socialisering skall genomföras i vårt land. Om vi komma därhän, att denna fråga realiseras i verkligheten, då ställas ni, mina herrar, inför frågan: vilka former skola vi finna för att trygga en socialisering? Och det är verkligen inte om någonting annat än frågan om formerna för socialiseringen och sättet för att trygga vägen till den fullständiga friheten, som den proletära diktaturen handlar. Jag har aldrig avsvurit socialiseringstanken, ej heller det kommunistiska programmet. Det finnes icke anledning att i den situation, vari Europa nu befinner sig, när kommunismen allt mer och mer framstår som enda räddningen ur reaktion och barbari, göra några avsvärjanden.

Jag vill till slut till protokollet endast ytterligare markera herr Vougt's uttalanden om, att det för honom sannerligen icke varit fråga om att respektera några åsikter — han menar kommunistiska åsikter — när han för sitt vidkommande gick med på att överlämna åt regeringen frågan om att utreda förslag om en förbudslagstiftning. Det kan förtjäna, att detta markeras, på grund av statsministerns tidigare uttalanden i denna fråga.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det är icke min avsikt att fortsätta diskussionen med herr Hagberg; allra minst tänker jag börja diskutera vad som skrevs år 1848.

Jag begärde ordet endast med anledning av att herr Hagberg i Luleå yttrade, att ingenting hade bevisats. För mig är det ett bevis nog för andan inom denna rörelse, att en stor del av i denna rörelse uppfostrade engagerat sig i sabotageverksamhet och att en stor del, fortfarande partimedlemmar, engagerat sig i spioneriverksamhet.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag måste för kammaren er-känna, att jag begått ett misstag. Jag citerade fel talare i mitt förra anförande. Jag citerade nämligen icke den talare, vars ställning jag angav, utan

Svar på interpellationer. (Forts.)

en efterföljande talare. Herr Åkerberg yttrade sig mera vagt. Han yttrade bland annat: »Men om vi trots allt detta kunna diskutera möjligheten av ett ingripande av detta slag, så göra vi det därför att vi räkna med att nationens samling kring sina livsintressen därigenom skall få en starkare accentuerings, att det svenska folket därigenom inte skall ta ett steg *bort* ifrån demokratin utan ett steg *närmare* demokratin.»

Jag tror, herr talman, att vi i stort sett äro överens om, att något behöver göras på detta område, icke minst tycker jag det efter den debatt som förts här och de uttalanden som gjorts från statsministerns sida beträffande kommunisterna.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är naturligtvis icke möjligt för mig att ha samma informationer rörande spioneriverksamheten som den svenska polismakten. Jag ämnar därför icke bestrida statsministerns påstående, att det kan finnas medlemmar av det kommunistiska partiet, som gjort sig skyldiga till spioneri. Det har till och med genom domstolsutslag, även om förhandlingarna varit hemliga, fastslagits, att några medlemmar av det kommunistiska partiet gjort sig skyldiga till spioneri, men det är någonting som har hänt inom varje parti. Nyligen har sålunda en högerman dömts till det hittills hårdaste straffet i vårt land för spioneri. I sabotageutredningen var en gammal medlem av folkpartiet inblandad.

Jag skulle vilja säga, att ingen av oss är tyvärr i den belägenheten att vi utan vidare kunna garantera, att det icke i respektive partier finnes någon medlem, som gjort sig skyldig till sådan verksamhet. Det är tyvärr så. Intet svenskt parti har tyvärr kunnat förhindra, att mer eller mindre kriminella element smyga sig in däri. Det är bara ett bevis för hur man saknar faktiska argument, när man på detta sätt tar enskilda medlemmar eller före detta medlemmars kriminella handlingar som grund för sitt ståndpunktstagande till ett visst parti. Ett parti kan bara, jag upprepar det, dömas efter sin politik och sin propaganda. Kan det bevisas, att det kommunistiska partiet i sin propaganda söker uppfostra spioner och sabotörer, då finnes det någon grund för statsministerns påstående. Detta kan emellertid icke bevisas, helt enkelt av den anledningen att partiet icke sysslar med sådan verksamhet. I stället söker partiet klargöra för sina medlemmar och för den svenska arbetarklassen, att spioneri, sabotage och åtgärder, riktade sig mot landets strävan att hålla sig utanför detta krig, äro förkastliga gärningar och kunna icke dömas nog hårt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

*Svar på
interpellation.*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss** erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Kyling frågat mig, huruvida jag vore beredd att redan till innevarande års riksdag framlägga förslag om att skattskyldiga, som på grund av militär tjänstgöring erhållit rätt till vissa skatteavdrag, skola få möjlighet att kvitta eventuellt kvarstående »tillgodohavande» mot under 1940 förfallen men ännu ej erlagd inkomst- och förmögenhetsskatt samt värnsskatt.

Vid besvarandet av interpellationen vill jag till en början erinra om att inom försvarsdepartementet för närvarande pågår en utredning, som närmast avser vissa frågor rörande krigsfamiljebidragen men som även berör frågan om skatteavdragen. I direktiven för utredningsmännen uttalas sålunda såsom ett särskilt önskemål, att de genom olika författningar innevarande år införda

Svar på interpellation. (Forts.)

förmånerna av semesterrätt och skatteavdrag på grund av militär tjänstgöring borde inarbetas i eller samordnas med familjebidragssystemet. Innan denna utredning slutförts, är det för tidigt att uttala sig om huru en mot årets skatteavdrag svarande förmån till nästa år kommer att utformas, och man vet följaktligen ännu icke, om därvid kan beaktas sådan under år 1940 fullgjord beredskapstjänst, för vilken skatteavdrag icke redan skett.

Vad här efter beträffar möjligheten att taga hänsyn till nyssnämnda tjänstgöring vid utkrävande av de för 1939 års inkomster påförda skatterna vill jag framhålla, att syftet med den i våras beslutade skattelindringen uttryckligen angavs vara att efter sagda tjänstgöring anpassa de skatter, som utgingo på 1940 års inkomster. Därvid stod fullkomligt klart, att för många värnpliktiga tjänstgöringstiden skulle visa sig ha varit längre, än som i och för sig erfordrades för att bereda dem full befrielse från sistnämnda skatter. Det synes mig därför oriktigt att tala om de värnpliktigas tillgodohavande hos statsverket i form av icke utnyttjade skatteavdrag. Bortsett emellertid härifrån synas välgående invändningar kunna göras mot en generell bestämmelse av den innebörd interpellanten föreslagit. Skillnad kan icke gärna göras mellan dem som erlagt och den som icke erlagt de på 1939 års inkomster belöpande skatterna, och kvittningsrätten skulle följaktligen behöva kompletteras med en rätt till återfående av erlagd skatt i vissa fall. Men 1939 års inkomster voro för flertalet av de värnpliktiga icke nämnvärt påverkade av den skärpta beredskapen, och tillräcklig anledning kan då icke anses föreligga till eftergift av redan erlagd skatt. Såsom jag i tidigare sammanhang framhållit, kunde däremot tänkas, att en av beredskapstjänstgöringen framkallad försämring i skatteförmågan beaktades genom att påförd skatt efterskänktes efter behovsprövning i varje särskilt fall. Även en skattelindring i denna begränsade form skulle emellertid innebära stora vanskligheter, och jag har icke kunnat finna en tillfredsställande form för prövningen av det föreliggande behovet.

Under åberopande av det sagda får jag sålunda till svar på den framställda frågan meddela, att jag icke avser att framlägga något förslag av den innebörd interpellanten angivit.

Vidare yttrade:

Herr Kyling: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för att han besvarat min interpellation. Tyvärr måste jag dock säga, att svaret icke var sådant som jag hade hoppats. Även om jag förstår de synpunkter herr statsrådet lagt till grund för svaret, kan jag ur många inkallades synpunkt icke annat än beklaga, att det ej varit möjligt att finna någon utväg ur de tekniska svårigheterna.

En sak antecknar jag dock med tillfredsställelse, nämligen den, att statsrådet lämnade uppgift om att den utredning inom försvarsdepartementet, som tagit sikte på vissa frågor rörande krigsfamiljebidragen, även fått sig förelagd frågan om de till beredskap inkallades skatteavdrag. Situationen är ju helt enkelt den, att vårt nuvarande uppördssystem med dess långa eftersläpning av skattebetalningen framkallat den ordningen, att de allra flesta betala tidigare års skatter med det löpande årets inkomster. Herr statsrådet har själv funnit detta vara en så allvarlig olägenhet, att icke mindre än två ändringsförslag hittills framkommit i denna fråga. Även om jag bortser ifrån att en stor del av marinens värnpliktiga lågo inne sedan september 1939 och sålunda miste fyra månaders civil inkomst, kan jag ej förstå annat än att det råder ett mycket intimt samband mellan en inkallelse under 1940 och betalningen av under 1940 förfallande skatter. Då det helt säkert förekommer åtskilliga bland

Svar på interpellation. (Forts.)

beredskapsmännen, som erhållit uppskov med betalningen av tidigare förfallna skatter och följaktligen vid denna hösts skatteuppbörd resterade för ett relativt stort samlat skattebelopp, skulle man tycka, att det vore rimligt och rättvist, att dessa finge möjlighet att av de samlade skattefemmor, som blivit över då 1940 års skatt erlagts, få avbetala tidigare förfallna skatter. Givetvis finge den rätten endast avse de skattebelopp, som vederbörande erhållit uppskov med på grund av beredskapstjänstgöring. I den mån dessa skatter ej ned- eller avskrivnas, måste den ständiga pressen på deras ekonomi medföra bitterhet och olust.

Det är nog riktigt att på grundval av den lag jag i min interpellation åberopat ej tala om de värnpliktigas »tillgodohavanden» hos statsverket, men å andra sidan ha såväl statsrådet i sin proposition som bevillningsutskottet i sitt utlåtande ej varit nöjda med förslaget. Då riksdagen under vårsessionen antog denna lag, uttalades från flera håll stora betänkligheter mot densamma. Det är dessa då uttalade betänkligheter som givit mig anledning att framställa denna interpellation. Givetvis skulle, om jag fått detta mitt förslag bifallet, vissa orättvisor ändå ha kvarstått, men dessa få väl ej tagas såsom intäkt för att förhindra borttagandet av vissa andra oformligheter. Det vore synnerligen önskvärt, om någon hänsyn kunde tagas till dessa värnpliktigas läge, och att sålunda medgivande kunde lämnas behörigt statligt organ att efter behovsprövning företaga lämplig ned- eller avskrivning. Jag antecknar med tillfredsställelse, att statsrådet också har varit inne på den linjen, att det efter behovsprövning skulle kunna göras viss ned- eller avskrivning å förfallna skatter.

Jag får alltså sluta med en vädjan till herr statsrådet att så mycket som möjligt beakta de inkallades svårigheter i detta fall och efter omständigheterna söka nå fram till en tillfredsställande lösning — en lösning som jag hoppas skall kunna föreläggas nästa års riksdag.

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag sysslade åtskilligt med denna fråga i våras, i maj och juni, när den kungl. propositionen nr 263 hade avlämnats. Jag förutsatte då, att det förslag som framlagts i propositionen skulle väcka stort missnöje hos allmänheten i den mån allmänheten kom i beröring med det förfarande, som det här var fråga om. Det gällde ju en förmån, som beredskapsmännen skulle få av staten, och det bakvända med det föreslagna förfarandet var, att ju större ekonomisk skada vederbörande hade åsamkats genom sin beredskapstjänst desto mindre skulle den förmån bli, som man skulle få tillgodoräkna sig av staten. Jag motionerade i ärendet med förslag även i den riktning, som herr Kyling här har framkastat i sin interpellation, men bevillningsutskottet ville icke avvakta motionstidens utgång. Ärendet avgjordes på förhand efter en mycket kort formell behandling, och motionen ledde icke till några som helst åtgärder. Dock vill jag erinra om att det i utskottet fanns åtskilliga ledamöter, som delade min uppfattning, att de föreslagna åtgärderna icke voro beräknade på lämpligt sätt, men de läto ändå saken passera under förmenande, att det var så stor brådska med att få ett beslut fattat. Sedan allmänheten kommit i beröring med denna författning, har åtskilligt missnöje kommit till uttryck, bland annat i insändare i tidningar, där den ene beredskapsmannen efter den andre talat om, att hans bättre ställda kamrater ha fått både 100 och 200 kronor i avdrag, medan han själv fått bara några kronor, ehuru hans ekonomi varit så dålig, att han knappast varit påförd någon kronoskatt. Det är efter mitt förmenande icke riktigt att vidtaga hjälpåtgärder för nödställda människor på det sättet.

Interpellanten har särskilt fäst sig vid den möjligheten, att detta tillgodohavande, som han kallar det — det vill säga den icke utnyttjade delen av

Svar på interpellation. (Forts.)

skattebidragets grundbelopp, som jag kallat det i min motion i våras — skulle få utnyttjas för betalning av restantier på skatt, påförd för 1939 års inkomst. Det hade ju varit en god utväg, och jag pekade även på denna utväg i min motion. Den svårighet, som finansministern här har påpekat i sitt svar, nämligen att en del av de värnpliktiga, förmodligen det övervägande antalet, redan har betalt den skatt, som belöpt på 1939 års inkomst, den svårigheten hade ändå kunnat lösas på det sättet, att de som gjort detta icke hade kommit i ett sämre läge än de som icke betalt. Det belopp, som av denna anledning icke kunde tillgodogöras direkt, kunde de ju få kontant utbetalt till sig. En annan utväg hade varit att låta den del, som icke kunde utnyttjas, användas till att betala skatter av kommunal natur, påförda för 1940 års inkomst; eventuellt hade man kunnat reservera beloppet för framtida skattebetalning, det vill säga såsom ett tillgodohavande för vederbörande att användas för skatt på 1941 års inkomst. Nog hade det funnits möjligheter, om man hade velat undanröja den orättvisa, som här uppkommit. Jag anser det vara synnerligen beklagligt, att finansministern icke har velat tillmötesgå rättvisa och billighet på någon av de olika vägar, som här varit möjliga att slå in på.

Vad angår förfarandet för framtiden, det vill säga eventuellt skattebidrag för skatter påförda för 1941 års inkomst, tillåter jag mig säga, att jag delar finansministerns uppfattning, att det nog är lämpligast, att detta på något sätt samordnas med familjebidragssystemet. Och detta gäller icke endast dessa skatteavdrag utan även de semesterförmåner, som ha beviljats beredskapsmännen. Jag pekade även på den saken i den motion jag avgav i våras, där jag fann det vara lämpligt, att detta prövades och beviljades i ett sammanhang, så att det icke skulle uppkomma sådana här hjälpåtgärder, som, tagna ensamma för sig, äro så illa avvägda som denna hjälpåtgärd med skatteavdragen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 3.

Herr förste vice talmannen, som övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Hansson i Skediga till mig framställt följande frågor:

1) Ha vi att vänta, att herr statsrådet framlägger förslag om förenkling i grunderna för omsättningsskatten, så att dessa uttagas från inköpsvärdet vid partiinköp?

2) Och ha vi att förvänta, att auktioner helt befrias från omsättningsskatt?

3) Och ha vi att förvänta, att icke skatt uttages på såväl reservdelar efter utförsäljningspris som för arbete på desamma vid montering?

Interpellantens första fråga hänför sig till det grundläggande spörsmålet om valet av skatttyp för omsättningsskatten. Detta spörsmål blev såväl under förarbetena till propositionen om skattens införande som under vederbörande utskotts behandling av propositionen föremål för ingående undersökningar. De hittillsvarande erfarenheterna av omsättningsskatteförfordningens tillämpning ha icke givit mig anledning överväga en så genomgripande ändring i skattens utformning, som interpellanten här ifrågasatt.

Vad angår frågan om befrielse från omsättningsskatt vid försäljning å auktion hänvisar jag till propositionen den 21 november 1941, nr 342. Med avseende å de fall, interpellanten närmast åsyftat, nämligen lantbrukares

Svar på interpellation. (Forts.)

försäljning å lösöreauktioner, skulle interpellantens önskemål vid bifall till propositionen bli tillgodosedda.

Med sin tredje fråga avser interpellanten, om jag fattat honom rätt, att omsättningsskatt icke borde utgå för monteringsarbete i samband med försäljning av reservdelar till en butikshandelsvara. Att skatteplikten även drabbar dylika tjänsteprestationer är emellertid en nödvändig konsekvens av det nu tillämpade systemet för skattens uttagande. Jag kan därför i denna del lämna samma svar som på interpellantens första fråga.

Härpå yttrade

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret på den interpellation som jag framfört. Det är med glädje jag konstaterat, att herr statsrådet behjärtat den i min interpellation berörda frågan angående omsättningsskatt å varor, som försäljas på lösöreauktioner. Denna skatt har illa berört jordbrukarna och särskilt sådana jordbrukare, som i samband med övertagande av en jordbruksfastighet äro stora köpare på auktioner. Därför har man i jordbrukarkretsar hälsat med tillfredsställelse det förslag till ändrade förhållanden, som framlagts i den nyligen avlämnade kungl. propositionen angående ändringar i fråga om omsättningsskatten, och det är min förhoppning, att riksdagen skall komma att bifalla denna proposition.

Vad beträffar svaret på mina andra två frågor är jag däremot icke riktigt lika tillfredsställd. Visserligen hava de av mig berörda spörsmålen om valet av skattetyper för omsättningsskatt varit föremål för undersökning i samband med skattens införande, varvid riksdagen stannat för att skatten skall uttagas på detaljhandelspriset i stället för på partihandelspriset. Men det förhåller sig så, att detta system för detaljhandlarekåren medfört en mycket stor arbetsbörda med ökade kostnader, som till sist drabba konsumenterna. Ett uttagande av omsättningsskatten i partihandeln torde ställa sig enklare för affärsmännen och för den statliga kontrollen. Även då det gäller för jordbruket behövligen maskiner borde enligt min mening omsättningsskatten utgå vid varans överflyttning från industrien till försäljaren.

Min tredje fråga om uttagande av omsättningsskatt på arbetskostnaden vid reparationer avser sådana fall, då en viss maskindel är utsliten eller då vi av andra orsaker måste anlita fackkunnigt folk. Då förhåller det sig så, att ena dagen repareras måhända en traktor, och därvid utgår omsättningsskatt på arbetskostnaden, en annan dag repareras exempelvis en väghyvel eller någon annan maskin, vilket arbete måste utföras vid ett industriföretag, och för detta arbete, som kan vara mera omfattande, utgår ingen omsättningsskatt, ehuru industriens förutsättningar att bära skatten säkerligen äro större än jordbrukets.

Beträffande dessa båda senare frågor vill jag uttala den förhoppningen, att herr statsrådet måtte ägna dem en översyn med utgångspunkt från att vi alla må hjälpas åt att lika bära de bördor, som på grund av omständigheterna nu måste påläggas samhället.

Vidare yttrades ej.

§ 4.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen, som återtagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Wiberg, har med kammarens

Svar på interpellation. (Forts.)

tillstånd till mig framställt förfrågan, om jag finner det rimligt och rättvist, att domsagonotarierna för närvarande ej erhålla kristillägg, och om jag ämnar dels söka vidtaga rättelse, jämväl retroaktivt verkande, för innevarande år, dels ock föreslå ändrade bestämmelser för nästkommande år beträffande kristilläggen för denna grupp.

Som svar härpå får jag framhålla följande:

Enligt de bestämmelser om dyrtidstillägg, som gällde under 1920-talet och större delen av 1930-talet, utgick sådant tillägg på de mest skiftande förmåner. Icke blott löner och arvoden, som utgjorde vederbörandes mera väsentliga inkomster, voro förenade med dyrtidstillägg utan också rena biinkomster.

Frågan om en begränsning av rätten till dyrtidstillägg togs först upp i 1939 års statsverksproposition, i anslutning till den då förestående allmänna löne-regleringen. Härvid förordades och framlades förslag till en ombildning i de flesta fall av sådana arvoden, som utgjorde ersättning för bisysslor. Å dessa ombildade arvoden skulle dyrtidstillägg ej utgå. Dessutom föreslogs, att rätten till dyrtidstillägg å arvoden, fastställda av vederbörande verk, skulle avskaffas och detta även för de fall, då arvoden icke utgjorde bisyssle-arvoden. Förslagen biföllos av riksdagen. Däremot bibehöllos de arvoden oförändrade, vilka faststälts av Kungl. Maj:t och som utgjorde ersättning för huvudsaklig sysselsättning. Dyrtidstillägg fick alltjämt utgå å sistnämnda arvoden.

I år har 1939 års reglering fullföljts sålunda, att dyrtidstilläggen regelmässigt avvecklats vad angår arvoden i egentlig mening. Härvid ha dessa arvoden i allmänhet uppräknats, varvid summan av dittillsvarande arvode och dyrtidstillägg, det senare maximerat efter index av 188, fått utgöra en övre gräns för det nya arvodet.

Enligt de av 1940 års urtima riksdag godkända grunderna för kristillägg skall dylikt tillägg utgå till löntagare med rätt till rörligt tillägg eller dyrtidstillägg. Däremot skola arvodestagare, även om de åtnjuta dyrtidstillägg, som regel icke tillerkännas kristillägg. Såsom interpellanten påpekat, framhölls emellertid i den proposition, vari framlades förslag om kristillägg för innevarande år, att gränsen mellan de båda grupperna löntagare och arvodestagare är flytande och att avgörande vikt inte alltid kan fästas vid ersättningsbeloppets rubricering såsom lön eller arvode. Det borde därför få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser i detta hänseende, som kunde befinnas erforderliga.

I stort sett är alltså läget följande. Å ena sidan äro löntagare och dem motsvarande arvodestagare berättigade till rörligt tillägg jämte kristillägg eller till dyrtidstillägg jämte kristillägg. De egentliga arvodestagarna äro däremot icke berättigade till rörliga löneförmåner.

Anledning till denna åtskillnad är, såsom uttalades i propositionen nr 65 till 1940 års urtima riksdag, att bestämmandet av arvodesbelopp i allmänhet icke sker med samma noggranna avvägning som utmärker lönebestämningen. De mera summariska överväganden, som sålunda ligga till grund för arvodesbeloppens bestämmande, ha ansetts tala för att dessa icke göras rörliga med hänsyn till levnadskostnadernas växlingar och att ändring av beloppen vidtages endast när förhållandena så förändrats, att en verklig arvodesreglering är påkallad.

En sådan allmän arvodesreglering företogs hösten 1940 beträffande arvoden, som då icke voro förenade med dyrtidstillägg. Arvodena höjdes härvid med omkring 9 procent. Huruvida med hänsyn till levnadskostnadernas ytterligare stegring en ny arvodesreglering nu bör företagas är föremål för regeringens övervägande.

Jag vill understryka, att de arvodestagare, vilkas arvoden uppräknades hos-

Svar på interpellation. (Forts.)

ten 1940, och de arvodestagare, vilkas arvoden i år uppräknats med hänsyn till bortfallande dyrtidstillägg, icke äro berättigade till kristillägg och att ej heller hänsyn till kristillägg tagits vid uppräknarna.

Domsagonotarierna åtnjuta, såsom påpekats i interpellationen, arvoden. Dessa arvoden äro alltså förenade med rätt till dyrtidstillägg. Anledningen härtill är emellertid inte, att domsagonotarierna icke ansetts som arvodestagare i egentlig mening. Det kan icke heller gärna med fog göras gällande, att arvodesbelopp å 200 respektive 150 kronor för månad åt ifrågavarande högskoleutbildade personal äro avsedda att utgöra löneförmåner i egentlig bemärkelse. Att dyrtidstilläggen bibehållits å ifrågavarande arvoden beror, såsom chefen för justitiedepartementet framhöll i årets statsverksproposition, därpå, att en omreglering av dessa arvoden ansetts böra anstå, då frågan härom ingår i genomförandet av den allmänna löneregleringen för domsagopersonalen. Hade en omreglering av dessa arvoden skett enligt samma principer, som tillämpades vid den i år företagna omregleringen av andra med dyrtidstillägg tidigare förenade arvoden, så hade hänsyn till kristillägg icke tagits vid uppräknningen. På grund härav har Kungl. Maj:t tidigare i år avslagit framställning om rätt för domsagonotarierna att uppbära kristillägg.

Vad jag nu anfört innebär endast ett klarläggande av frågans tekniska läge. Det innebär däremot icke något ställningstagande till frågan, om domsagonotariernas arvoden i och för sig äro skäligt avvägda. Om anledningen till de krav om förhöjningar, som rests från olika håll, endast är de ökade levnadskostnaderna, synes frågan icke böra föranleda till annat än att den uppmärksammas vid den allmänna nya arvodesreglering, som möjligen bör genomföras. Att i så fall arvodeshöjningen bör bestämmas efter samma normer, som kunna komma att tillämpas vid förhöjning av övriga arvoden, är uppenbart. Om i stället förhöjningskraven bero på att arvodesbeloppen i och för sig skulle vara oskäligt låga, bör givetvis förhöjningen ske oberoende av den allmänna regeln, som kan komma att tillämpas vid förhöjningen av andra arvoden. Det är min förhoppning, att frågan om allmän lönereglering för domsagopersonalen skall kunna föreläggas nästa års riksdag. Domsagonotariernas arvodesfråga synes i sammanhang härmed böra upptagas till avgörande.

Härefter yttrade

Herr Wiberg: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för att herr statsrådet så utförligt har besvarat min interpellation i en fråga, som väl har en viss principiell betydelse, men vars storleksordning ur rent ekonomiska synpunkter för statsverket dock är ganska ringa.

Herr statsrådet har i sitt svar till en början lämnat en klarläggande översikt över frågans tekniska läge. En sådan exposé är naturligtvis i och för sig värdefull. En lekman får ju lätt den uppfattningen, att ju mer formfulländad konstruktionen av den administrativa löneapparaten är, desto mer djungelartad ter sig skogen av föreskrifter och bestämmelser. Det är här fråga om en kategori statsanställda med heltidstjänstgöring. De omhänderha viktiga uppgifter inom en ansvarsfull del av statens verksamhet. Deras ekonomiska ställning är i de flesta fall synnerligen svag; i regel tyngas de av stora studjeskulder. Deras ersättning från staten är obetydlig. Kungl. Maj:t har icke begagnat och har tydligen icke heller för avsikt att begagna det bemyndigande, som riksdagen lämnat, att bevilja dessa s. k. arvodestagare kristillägg, som i någon mån kunde verka utjämnande.

Av finansministerns svar framgår också, att domsagonotarierna i bästa fall väl tidigast någon gång nästa år skulle kunna påräkna förbättring i sina in-

Svar på interpellation. (Forts.)

komstvillkor. Detta är naturligtvis beklagligt. Med tillfredsställelse måste man emellertid notera det positiva i finansministerns meddelande, nämligen en förhoppning från finansministerns sida, att frågan om en allmän lönereglering för domsagopersonalen skall kunna föreläggas nästa års riksdag, och en förklaring, att domsagonotariernas arvodesfråga i sammanhang därmed synes böra upptagas till övervägande. Jag hoppas också, att man i finansministerns uttalande på denna punkt kan se ett löfte, att den förbättring, som kan bli följden av ett riksdagsbeslut nästa år, skall komma att träda i kraft redan den 1 juli 1942. Jag skulle också i finansministerns uttalande vilja se ett löfte om bättre framtida förståelse från statsmakternas sida för den akademiskt utbildade, i statens tjänst anställda ungdomens ofta svåra ekonomiska villkor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Pettersson i Dahl frågat mig, om jag observerat de i interpellationen påtalade missförhållandena angående fodertilldelning till höns och prissättning å ägg samt, om så är fallet, om jag är villig medverka till att dessa missförhållanden bli rättade. *Svar på interpellation.*

Med anledning härav får jag anföra följande.

På grund av årets svaga skörd samt importsvårigheterna äro de kvantiteter foder, som stå till förfogande under innevarande förbrukningsår, väsentligt mindre än normalt. Man torde kunna räkna med att knappa två tredjedelar av det foderbehov, som förefanns före krigsutbrottet, kan tillgodoses. Under dessa förhållanden är det ofrånkomligt, att sådana åtgärder vidtagas från statens sida att fodret erhåller en ur folkförsörjningssynpunkt ändamålsenlig användning. Av fodrets kalorivärde återvinnes vid äggproduktion under medelgoda produktionsförhållanden icke mera än omkring 9 %, under det att motsvarande siffra vid såväl fläskproduktion som vid mjölkproduktion ligger vid ungefär 30 %. Då hänsyn dessutom tages till det faktum, att såväl fjäderfä som gödsvin normalt fylla sitt foderbehov till 70—75 % med sådana fodermedel som spannmål, kli, potatis, skummjolk m. m., som, om så är nödvändigt, kunna användas direkt som människoföda, under det att motsvarande siffra för nötkreaturen ligger vid omkring 20 %, är det utan vidare tydligt, att äggproduktionen från de nu anförda synpunkterna ställer sig synnerligen ofördelaktig i jämförelse med mjölkproduktion. Även en jämförelse av förekomsten i mjölk och ägg av ämnen såsom kalk, fosforsyra och järn, ger vid handen att med samma utgångspunkter mjölken ger större kvantiteter än ägg. Att under sådana förhållanden en mycket stark återhållsamhet måste iakttagas vid tilldelning av foder för äggproduktion är uppenbart.

Reglerna för fodermedeltilldelningen ha också utformats med utgående härifrån. Under den gångna delen av hösten ha de, såsom interpellanten berör, endast medgivit tilldelning till sådana innehavare av fjäderfä, som ha sin huvudsakliga utkomst av hönsskötsel, d. v. s. i allmänhet endast innehavare av egentliga yrkeshönsrier. Vid tilldelningen åt dessa djurinnehavare har räknats med en betydande reduktion av det i hönsbesättningarna ingående djurantalet. En ytterligare reduktion har i många fall för att inte säga det övervägande antalet fall påkallats därav att tilldelningen för varje djur i de sålunda reducerade besättningarna varit mycket knappt tillmätt. Övriga innehavare av fjäderfä ha, såsom nyss nämnts, under den gångna delen av hösten överhuvud taget icke erhållit någon fodertilldelning till sina djur. Detta har för visso föranlett en

Svar på interpellation. (Forts.)

avsevärd nedslaktning av hönsen, särskilt för de djurinnehavare, som ej haft egna fodersädstillgångar.

Att nu bedöma i vad mån hönsstammen i riket minskats är givetvis vanskligt; anledning föreligger emellertid till antagande att nedgången är betydande. Enligt ett i början av denna månad av livsmedelskommissionen utfärdat cirkulär har kretsen av dem, som kunna erhålla tilldelning av hönsfoder, nu utvidgats till att avse alla dem, som äro för sin utkomst beroende av fjäderfäskötsel. Kommissionen har därvid uttalat, att innehavare av bruksningsdel med en åkerareal, överstigande 10 hektar, som regel icke torde kunna anses vara för sin utkomst beroende av fjäderfäskötsel. Den nya tilldelningen, som avser att åtminstone till en del fylla behovet av produktionsfoder för nyssnämnda hönsinnehavare, är så anordnad, att ett kilogram hönsfoderblandning erhålles för varje kilogram ägg, som djurinnehavaren försäljer mot behöriga försäljningskvitton. De nya reglerna torde, samtidigt som de innebära en viss lättnad för en stor del av landets hönsodlare, medverka till att de producerade äggen i legal ordning föras ut i marknaden.

De nya bestämmelserna äga icke tillämpning å de egentliga yrkeshönserierna. Enligt vad jag erfarit har emellertid livsmedelskommissionen för avsikt att inom någon av de närmaste dagarna utfärda bestämmelser, varigenom även dylika hönsrier erhålla möjlighet att i nyssnämnda ordning förskaffa sig emot äggförsäljningen svarande mängder produktionsfoder. Härjämte torde dessa hönsrier även i fortsättningen komma att erhålla underhållsfoder enligt i stort sett enahanda grunder som de nu gällande.

I detta sammanhang förtjänar framhållas, att en större fodertilldelning till hönsen skulle ha medfört än större anspråk på inleverans av fodersäd från jordbrukarna.

Vad normalpriserna på ägg angår är uppgiften i interpellationen, att äggpriset tillåtits stiga med endast 22 procent missvisande. Det i september fastställda priset låg 52 procent över priset vid samma tid 1939. Det från och med den 31 oktober 1941 gällande nya normalpriset till producenterna (i södra Sverige 2: 65 kronor per kilogram) ligger 46 procent över priset vid motsvarande tidpunkt 1939. Till jämförelse må nämnas, att medelpartipriset för fläsk i oktober 1939 var omkring 145 öre per kilogram och för oktober 1941 omkring 206 öre per kilogram. Stegningen är sålunda cirka 42 procent för fläsk, under det att den för ägg som förut nämnts numera utgör 46 procent.

De handelsmarginaler, som tillämpats före prishöjningen, uppgingo tillsammans till 71 öre i samtliga prisområden. Därav föll 5 öre på ägguppköparnas uppsamlingsersättning, 21 öre på ersättning till grossist i överskottsområde för uppköp, packning, märkning etc., 11 öre på distributionsgrossist i underskottsområde och 34 öre på detaljistmarginalen. Sedermera har handelsmarginalen sänkts och utgör numera inom 1—2 prisområdet 64 öre och inom de övriga prisområdena 70 öre. Av dessa 64 respektive 70 öre falla 5 öre såsom förut på ägguppköparnas uppsamlingsersättning, 20 öre på ersättningen till grossist i överskottsområde och 34 öre på detaljistmarginalen. Ersättningen till distributionsgrossisterna inom överskottsområdena har bestämts till 5 öre och i övriga områden till oförändrat 11 öre.

Handelsmarginalerna fastställdes i september efter samråd med handelsorganisationer. Beträffande skäligheten av uppsamlingsersättningen till ägguppköpare voro samtliga ense. Beloppet motsvarar vad äggcentralerna före regleringen utgivit i sådan ersättning. Enligt vad livsmedelskommissionen meddelat begärde såväl ägghandelsförbundet som grossisterna högre grossistmarginaler än de fastställda. Av en från ägghandelsförbundet erhållen tablå över äggcentralernas faktiska grossistkostnader framgår också, att dessa kostnader

Svar på interpellation. (Forts.)

äro högre än den av livsmedelskommissionen medgivna marginalen. Således angivas omkostnaderna för uppköp, packning, märkning m. m. uppgå till genomsnittligen 27.7 öre per kilogram under det att den medgivna ersättningen är 20 öre; vidare uppges, att distributionskostnaderna till partihandlare i konsumtionsorten utgöra 15.1 öre per kilogram i medeltal mot en ersättning av 11 öre enligt livsmedelskommissionens bestämmelser. Med hänsyn till att i över-skottsområdena en och samma grossist oftast har hand om såväl insamlingen av ägg från ägguppköparna som distributionen till detaljister (inom över-skottsområdet) har det belopp, som avser att utgöra ersättning för distributionen till detaljisterna i dessa områden, sänkts till 5 öre per kilogram. I detta sammanhang bör framhållas, att den svinnprocent som kommissionen räknat med tidigare, eller 2 procent, för detaljhandelns vidkommande torde få anses för låg. Såvitt nu kan bedömas, är det riktigare att räkna med inemot 3 procent.

Vad sålunda anförts gäller ägg, som passerat genom partihandeln. Marginalen vid försäljning av icke kvalitetsbedömda ägg har i samband med pris-höjningen sänkts. Den utgjorde från början omkring 33 öre per kilogram men utgör numera 25 öre per kilogram. Dessa belopp inkludera uppsamlingsersättningen av 5 öre per kilogram.

Av den här lämnade redogörelsen torde framgå, att vårt lands fodermedels-tillgångar äro så starkt minskade, att betydande del av husdjursbeståndet måste nedskäras. Då denna reduktion bör drabba animalieproduktionens olika grenar med hänsyn till deras effektivitet såsom frambringare av människoföda, blir det förklarligt, att hönsskötseln drabbas särskilt hårt. Denna nedskärning är i själva verket, även om den medför svåra konsekvenser för många, ett led i strävandena att göra livsmedelsknappheten mindre kännbar för konsumenterna. Beaktas bör emellertid att det tager förhållandevis kort tid att åter bringa upp hönsstammen till större omfattning.

De uppmjukningar i bestämmelserna angående fodertilldelning för fjäderfä, som verkstälts eller planeras, torde i viss mån tillgodose interpellantens önskemål. Att märka är emellertid, att det givetvis icke föreligger någon garanti för att de sålunda medgivna eller i utsikt ställda fodertilldelningarna skola kunna upprätthållas under hela vintern och våren. I detta sammanhang må erinras om att resultatet av det pågående fodersädsavståendet ännu icke kan med säkerhet angivas.

Vad slutligen angår prissättningen på ägg och mellanhandsmarginalens storlek torde de av mig lämnade uppgifterna till fullo bestyrka, att från statsmakternas sida en skälig avvägning eftersträfvats både för producenter och konsumenter. I fråga om anspråk på höjda producentpriser synes det mig, att det med hänsyn till fodertillgången icke kan ifrågakomma att medgiva starkare prisstegring å ägg än å andra jordbruksprodukter, exempelvis mjölk och kött. Skälig hänsyn bör emellertid tagas till de säsongmässiga växlingarna i äggpriset. Å andra sidan måste kraven på ersättning för olika distributionskostnader även hållas tillbaka med all kraft, något som också skett vid fastställandet av dessa ersättningar.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Vidare yttrade:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall be till herr statsrådet få framföra mitt tack för att han varit vänlig besvara min interpellation. Till svaret skall jag be att få föga några små kommentarer. Det är ju alldeles klart, att det dåliga skörderesultatet år 1940 och det ännu sämre skörderesultatet

Svar på interpellation. (Forts.)

år 1941 fört med sig särskilt stora svårigheter. Det är väl också självklart, att de restriktioner i fråga om fodertilldelningen, som måst vidtagas, i främsta rummet måst avse sådana slag av djur, som lämna relativt liten avkastning i förhållande till den mängd foder som konsumeras. Statsrådet underströk ju, att av fodrets kalorivärde vid äggproduktion återvinnes betydligt mindre än vid mjölkproduktion. I fråga om äggproduktionens betydelse i folkförsörjningen kunna naturligtvis liksom i andra frågor olika meningar göras gällande. Jag har här i min hand en broschyr om äggens näringsvärde, utgiven av professorn vid Uppsala universitet, med. d:r E. Louis Backman. Beträffande äggens näringsvärde skriver professor Backman bland annat följande:

»Sedan gammalt betecknar man detta näringsmedlens förbränningsvärde såsom deras kalorier och menar med 1 kalori den värmemängd, som kan uppvärma 1 kg vatten 1 grad Celsius. Det har då visat sig, att 1 kg ägg (utan skal) ger 1,600 kalorier uti kroppen. För att förstå betydelsen härav måste man jämföra med andra födoämnen. Några exempel må nämnas. Samma mängd oxkött ger också nyssnämnda kalorivärde, vadan 1 kg ägg är ur denna synpunkt likvärdigt med 1 kg oxkött (efter frånräknande av allt slags avfall). Kalvkött ger blott 1,300, kalvlever 1,200, hönsfägel 1,000, färsk sill 1,250, gädda, torsk, kolja, kabeljo giva 350—650, potatis 918, mjölk 600, bananer 800, morötter 400 etc. Däremot finnas andra födoämnen, som äro betydligt mera högvärdiga med avseende på förbränningsvärdet: ost lämnar 2,000, bröd 2,300, smör, 7,600, den fetthaltiga frankfurterkorven 4,000 o. v. s. Man räknar med, att en vuxen man av 70 kg vikt under måttligt muskelarbete behöver 3,000 kalorier per dag. Vid starkare arbete erfordras mera, vid stillasittande verksamhet mindre; kvinnor behöva i allmänhet något mindre kalorital än män.

Ägget intager alltså med hänsyn till förbränningsvärdet en ställning, som gör det likvärdigt med oxkött av medelfet natur. Ett enda ägg, vägande i medeltal 56 g, ger upphov till 75 kalorier, vilket är ungefär detsamma som $\frac{1}{2}$ hekto befrikt oxkött eller 130 g mjölk.»

Man bör också betänka, att ägg är ett skyddsfödoämne, som i ganska stor utsträckning av läkare ordinerar för sjuklingar, gamla och barn, för att icke tala om, att det är ganska svårt för husmödrarna att avvara ägg vid matlagningen. Som statsrådet här framhållit, har ju på senare tid reglerna för fodermedelstilldelningen uppmjukats. Detta måste naturligtvis hälsas med tillfredsställelse. Statsrådet erinrade härvid om, att enligt de nya bestämmelserna ett kilogram hönsfoderblandning erhöles för varje kilogram ägg, som djurinnehavare försålde mot behöriga försäljningskvitton. Man får väl hoppas, att, som statsrådet sade, de nya reglerna komma att medverka till att de producerade äggen i legal ordning föras ut i marknaden. Det är väl icke tal om annat än att ett mycket stort antal ägg föras ut i marknaden via den svarta börsen. Att så sker, böra naturligtvis statsmakterna och allmänheten försöka att såvitt möjligt hindra.

Beträffande prissättningen på ägg anförde statsrådet, att de uppgifter jag lämnat i interpellationen vore missvisande. På grund härav skall jag be att få anföra några siffror. Jag tror, att statsrådet missuppfattat mina uppgifter. Jag har i min interpellation framhållit, att produktionskostnaderna för framställning av ägg sedan 1939 stigit ganska avsevärt. Priset på kraftfoder m. m. har stigit med cirka 100 %. Lägger man därtill övriga stegrade produktionskostnader, såsom höjda arbetspriser, ökade byggnadskostnader etc., så förefaller det orimligt, att äggpriset endast tillåtits stiga med 22 % sedan 1939. Vid beräkningen av den procentuella prisstegringen förmodar jag, att statsrådet utgått från äggnoteringen vid början av september 1939. På annat sätt

Svar på interpellation. (Forts.)

kan man icke komma till den slutsats, som statsrådet dragit. Jag vill nämligen framhålla, att jag, då jag i interpellationen anmärkt på, att äggpriset icke tillåtit att stiga med mera än 22 %, räknat med de priser, som rådde i slutet av september och början av oktober. Om jag i stället räknat med de priser, som rådde i november och december 1939, då äggnoteringen var 1.95 kronor, skulle jag ej kommit till en prisstegring på 22 % utan endast till en prisstegring av 16 à 17 %. Jag har kontrollerat riktigheten av mina uppgifter hos ägghandelsförbundet. Jag har sålunda icke räknat i överkant utan i underkant. Statsrådet sade, att det fr. o. m. den 31 oktober 1941 gällande nya normalpriset till producenterna, 2.65 kronor per kilogram, låge 46 % över priset vid motsvarande tidpunkt 1939. Jag vill erinra om, att priset den 31 oktober 1939 var 1.95 kronor. Prisstegringen från den 31 oktober 1939 till den 31 oktober 1941, då priset sattes till 2.65 kronor per kilogram, har utgjort 70 öre eller med andra ord prisstegringen har uppgått till endast omkring 30 % av sistnämnda pris. Den i svaret på interpellationen lämnade uppgiften angående den procentuella prisstegringen är således icke riktig. I detta sammanhang kan jag icke underlåta att framhålla, att det på producenthåll väckte stor förvåning att samtidigt som det lämnades meddelande om höjningen av äggpriset med 40 öre per kilogram, så tillkännagavs, att äggpriset skulle komma att sänkas till årsskiftet. Jag undrar, om det verkligen var nödvändigt att i förväg meddela, att äggpriset skulle komma att sänkas. Om man vill stimulera till en större produktion, är det ganska betydelsefullt, att producenterna icke bibringas den uppfattningen, att produktionens betingelser i en nära framtid komma att försämrats. Jag antager, att det gällde att se till, att levnadskostnadsindex vid årsskiftet icke kommer att ligga för högt, och att man därför anåg det nödvändigt, att äggnoteringen sänktes. För att äggpriset skall kunna inverka på levnadskostnadsindex, så är det väl en nödvändig förutsättning, att konsumenterna ha möjlighet att köpa ägg i den omfattning, som rationeringstilldelningen utgör. Ha konsumenterna icke möjlighet att köpa några ägg, är det väl orimligt att antaga, att en sänkning av äggpriset skulle kunna inverka på levnadskostnadsindex. Jag har i min interpellation erinrat om de svårigheter, som uppstått för många mindre bemedlade djurägare, för vilka hönsaveln förut spelat en stor roll i ekonomiskt avseende. Vi få icke glömma, att i vårt land antalet brukningsdelar med högst 10 hektar åker utgör i runt tal 77 % av totala antalet brukningsdelar, och att hönsaveln för många av dessa småbrukare är en icke föraktlig förvärvskälla. Många djurägare ha på grund av att äggproduktionen kommit i sämre läge förorsakats stora ekonomiska svårigheter.

Det gäller här icke bara en folkförsörjningsfråga utan också en för en stor del av landets befolkning betydelsefull social fråga. När restriktioner började vidtagas, läste vi i tidningarna, hurusom många äggproducenter förklarade, att de skulle gå hem och slå ihjäl sina höns, liksom ägare av nötboskap i liknande situation, alltså i förhållande till mjölkpriset, förklarar sig ämnat avliva sina kor. Jag skulle i detta sammanhang vilja för statsrådet framhålla, vilka verkningar det har på produktionen, om producenterna få den uppfattningen, att de icke erhålla tillräcklig ersättning för sina produktionskostnader. Detta gäller äggproducenter likaväl som mjölkproducenter. Man bör stimulera vederbörande att öka produktionen. Det må vara riktigt, som det sagts, att vi icke ha mer än en viss mängd foder, och att vi för detta foder icke kunna framställa mera än en viss mängd mjölk, smör, ägg, fläsk o. s. v. Härvid bör emellertid också framhållas, att produktionens storlek i ganska hög grad beror på producenternas vilja att producera största möjliga kvantitet. Vidare är att märka, att hönsen äro allätare och förtära mycket, som

Svar på interpellation. (Forts.)

icke kan komma till nytta på annat sätt än genom att användas till hönsfoder. Man bör sätta äggpriset så pass högt, att producenterna bliva angelägna om att producera så mycket som möjligt.

Beträffande mellanhandsmarginalen har jag i interpellationen antytt, att den förefaller mig väl hög. Statsrådet har i sitt svar lämnat en del statistiska uppgifter till belysande av mellanhandsmarginalens uppdelning. På denna punkt är kanske icke så mycket att säga. Jag har kontrollerat riktigheten av den lämnade upplysningen, att livsmedelskommissionen underhandlat med vederbörande organisation, ägghandelsförbundet, och att ägghandelsförbundet anser, att grossisterna böra ha mer än 21 öre. Härvid är att märka, att ersättning för emballage etc. inräknats i omkostnaderna. Det kan kanske inte vara olämpligt att anföra ett exempel till belysande av verkningarna av de nya bestämmelserna. Det är icke tu tal om att mellanhandsmarginalen för ägg-handlare och ägguppköpare höjts ganska väsentligt efter de nya bestämmelsernas tillkomst.

Jag skall citera ett brev från ett ställe, som heter Borrbäcka, där en äggproducent anför, hur detta verkar. Han säger: »Vi sålde våra ägg dels direkt till konsumenter, dels till affärer på orten. Då ransoneringen påbjöds och samtidigt priserna fastställdes, var priset här i minut 3.70 kronor per kilogram, vilket jag även fick av direktkonsumenterna, varefter jag ju skall er-lägga omsättningsskatt. De ägg, som såldes till affärer, betalades med 20 öre under minutpriset samt avdrag för omsättningsskatt. Alltså handlandena nöjde sig med 20 öre; ja i de fall då jag återtog varor nöjde de sig med 10 öre per kilogram. Nu efter prissättningen få vi 3.22 kronor per kilogram i mi-nut eller med omsättningsskatten fråndragen cirka 3.05 kronor. Samtidigt säga handlandena, att de ej få betala mer än 2.40 kronor för de ägg de köpa. Alltså ha de tack vare regleringen betingat sig en mellanhandsvinst på 65 öre mot 20 öre förut.»

Sedan slutar han med att säga, att han har den uppfattningen, att när detta en gång upphört handlandena icke skola släppa den höga mellanhandsmargi-nal, som de fått, utan att de komma i fortsättningen att bibehålla densamma.

Jag har anfört ägghandlareförbundets uppfattning angående grossistmargi-nalen. Den var ju i detta fall 21 öre. Men sedan kommer detaljhandelsmargi-nalen med 34 öre. Enligt det svar, som lämnats här, har denna icke ändrats, utan enligt de nya bestämmelserna skall den fortfarande vara så hög som 34 öre. Nu är det klart, att vi från producenthåll äro tacksamma, om det är som statsrådet säger, att kraven på ersättning för olika distributionskostnader måste hållas tillbaka med all kraft. Det är ju klart, att det ligger i allas vårt in-tresse, om så kan ske.

Vad gäller äggpriset i Stockholm har det uppgivits, att detta här i butikerna vid försäljning till konsumenterna är 3 kronor 64 öre per kilogram. Jag vet icke, om det är riktigt, att priset skall vara så högt.

Jag skall be att få sluta med att säga, att jag hoppas, att statsrådet följer dessa frågor med uppmärksamhet och att, när det gäller fodertilldelningen och andra möjligheter för dessa små äggproducenter, som det i detta fall gäller, han icke tar i hårdare än vad som är nödvändigt.

Jag har den bestämda uppfattningen, att när det gäller priset på ägg bör icke detta pressas ned så, att äggproducenterna få den uppfattningen, att det icke gagnar till något att göra sitt bästa, utan att i stället priset bör avvägas så, att det verkar som en viss stimulans till högre produktion.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Såvitt jag förstår har jag redan i mitt avgivna svar klarlagt det

Svar på interpellation. (Forts.)

mesta av vad herr Pettersson i Dahl tog upp till behandling i sina kommentarer. Det förefaller mig därför, att jag saknar anledning att gå ytterligare in på detta.

Det är en enda punkt, där jag i både interpellantens och mitt eget intresse vill yttra mig. Jag vill säga något om de olika slutsatser, till vilka vi kommit i fråga om prisstegringen på ägg. Det vill synas, som om vi räknat på två olika sätt. Jag för min del har följt den vanliga metoden och räknat prisstegringen på det pris, som tidigare gällde, medan det förefaller som om interpellanten utgått från den nuvarande noteringen och på det viset kommit fram till ett lägre procenttal för prisstegringen.

Följer man min metod och för fram prisjämförelsen till dags dato, finner man, att vi, sedan det nya normalpriset sattes, ha en stegring på 36 procent utöver noteringen i november 1939. Följer man interpellantens metod, kommer man till ungefär 31 procent. Fortsätter man med min metod för december månad, finner man, att prisstegringen på ägg från december 1939 tills nu är icke mindre än 61 procent.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Lundberg i Uppsala frågat mig 1) om jag anser, att de principer, efter vilka priskontrollnämnden arbetar, äro fullt effektiva till förhindrande av omotiverade prisförhöjningar, samt 2) om jag anser, att priserna på salt sill äro för höga och om jag, därest så är förhållandet, ämnar vidtaga nödiga åtgärder för en sänkning av sillpriserna.

Med anledning härav vill jag till en början uppehålla mig vid den senare frågan, varvid jag något vill belysa utvecklingen av förhållandena å sillmarknaden.

Under normala förhållanden täckes Sveriges behov av saltad, kryddad och sockersaltad sill till övervägande delen genom import. Denna uppgick 1938 till cirka 350,000 tunnor å 90 kilogram per tunna. Cirka 75 procent av denna import kom från Island, återstoden främst från Norge. Den inhemska saltningen av sill och strömming lär normalt ha uppgått till 30 å 40,000 tunnor, vilket i stort sett motsvarade exporten av dessa varor. Under föregående världskrig kunde importen av saltsill fortgå i relativt tillfredsställande omfattning.

Innevarande kristid är läget vad gäller vårt lands försörjning med saltsill radikalt förändrat. Under föregående höst hade Sverige dock en betydande import av norsk fetsill; i det stora hela tillgodosåg denna fetsill vårt behov av saltsill under vintern. Under våren och sommaren i år importerades betydande kvantiteter norsk slosill. Slosillen fick efter livsmedelskommissionens direktiv försälgas först från den 1 juni detta år. Denna slosill sörjde för större delen av konsumtionen av saltsill under sommaren och ett stycke in på hösten. För ett halvår sedan inkom slutligen till Sverige ett mindre parti islandssill, vilket kommer inom närmaste framtid att släppas ut i marknaden. Den norska fetsillen kostade i detaljhandeln från cirka 1 krona upp till cirka 1:80 kronor per kilogram, varierande efter sillens storlek. Den magrare slosillen betingade ett pris av 1:25 kronor per kilogram. Islandssillen kommer att i detaljhandeln kosta 1:60 kronor per kilogram. Till nämnda priser komma eventuellt vissa frakttillägg. Dessa priser basera sig på överenskommelser mellan priskontroll-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

nämnden och handeln och ha bestämts under hänsynstagande till importpriserna och erforderliga pålägg för handels del.

Med hänsyn till de ovissa möjligheterna att importera saltsill, som för närvarande föreligga, torde man emellertid böra räkna med att Sverige härnäst efter under rådande förhållanden för sin försörjning med saltsill väsentligen kommer att bli beroende av den inhemska saltningen. Redan under föregående saltningssäsong ökades saltningen av sill och strömming betydligt. Innevarande saltningssäsong har den inhemska saltningen ytterligare ökat. Även från konservfabrikernas sida har ett ökat behov av inhemsk sill gjort sig gällande, då importen av råvara fallit bort. Härtill kommer, att på grund av den allmänna åtstramningen i försörjningsläget efterfrågan å den färska sillen för direkt konsumtion undergått en stark stegring. Efterfrågestegringen har emellertid i viss mån motverkats av att exporten av färsk sill fallit bort.

Fångsterna av sill ha såväl vid syd- som västkusten under den gångna delen av sillsäsongen 1941/42 varit relativt goda. För sydkusten gällde detta främst under sommarmånaderna ävensom under september. Sillen var emellertid under den varmaste årstiden föga lämplig att salta, och därför propagerades det under denna tid för att den skulle konsumeras i färskt tillstånd. En viss insaltning och kryddning av sill torde ha företagits i hemmen. Priserna å denna sill, som utgjordes av småsill och strömming, voro förhållandevis låga. Den vid Skånes ostkust under sommarmånaderna fångade kvantiteten sill utgjorde för övrigt föga mer än 2 procent av landets hela normala fångst av sill och strömming. Någon direkt inverkan på prisläget för storsill kunna dessa fångster knappast sägas ha haft.

Vid fiskauktionen i Göteborg å stor sill samt småsill (i storlek 25 stycken per kilogram) utgjorde medelpriserna för tiden januari—oktober 1939 respektive 1941 följande nämligen

för stor sill 39 respektive 129 öre,

för småsill 10 respektive 51 öre.

Genomsnittspriset i oktober 1941 var 1:45 per kg för stor sill samt 65 öre per kg för småsill. Att märka är att under normala förhållanden i Sverige konsumeras väsentligen stor saltsill, under det att blott en mindre del av sillfångsterna inom landet består av sådan sill.

De höga priserna å den svenska saltsillen ha givetvis uppmärksammats av de myndigheter, som ha att följa hithörande företeelser och frågan om ingripande har sedan länge varit under övervägande.

Betydande svårigheter äro emellertid förknippade med en statlig reglering av sillpriserna. Ett ingripande i prisbildningsfrågan kan näppeligen tänkas ske utan långtgående åtgärder i fråga om sillens försäljning. Från fiskarens sida har tidigare avstyrkts införandet av fasta priser, då man förmenade, att fisket därigenom komme att hämmas. Vidare variera fångsterna starkt och i anknytning därtill priserna. Olika kvaliteter och sorteringar erbjuda också svårigheter liksom fördelningen av sillen. Med hänsyn till dessa olika svårigheter har man sökt motverka prisstegringen i första hand genom att på skilda sätt verka för ett ökat fiske ävensom genom att söka bättre anpassa efterfrågan å sill till tillgången, exempelvis genom att söka förmå stora förbrukare av sill att uppträda såsom köpare endast vid de tillfällen, då riklig tillgång varit för handen.

Det har emellertid visat sig icke vara möjligt att på denna väg uppnå ett tillfredsställande resultat. På grund härav har Kungl. Maj:t numera beslutat om reglering av handeln med sill. Regleringen innebär, att färsk sill får försäljas allenast till livsmedelskommissionen eller person eller företag, som av kommissionen erhållit särskilt tillstånd att försälja färsk sill eller eljest i den

Svar på interpellation. (Forts.)

ordning kommissionen bestämmer. Kommissionen har med västkustfiskarens organisation överenskommit om övertagande av all sill av sådan storlek, att den är lämpad för saltning. Avsikten är att sörja för upplägget av ett reservlager av saltsill under en tid, december—februari, då sillfisket i särskild utsträckning pågår, för att tillgodose behovet av saltsill längre fram under senhvintern och våren, då försörjningsläget kan väntas bli mera åstramat. I den mån så blir möjligt med hänsyn till fångsternas omfattning, kommer sill att ställas även till färskmarknadens, eventuellt också konservindustriens förfogande. Enligt den nyssnämnda överenskommelsen skall livsmedelskommissionen till vissa bestämda högsterpriser övertaga de i överenskommelsen avsedda sillsorterna. Genom överenskommelsen, som gäller till utgången av februari 1942, avses att stabilisera priserna och underlätta priskontrollen å såväl färsk sill som saltsill. Sedan sillen saltats, är avsikten att densamma skall till kontrollerade priser föras ut i marknaden. Förhandlingarna rörande de priser, som därvid kunna komma i fråga, äro ännu icke avslutade. I samband med handelsregleringens genomförande hava normalpriser utfärdats å färsk sill. Vid försäljning till förbrukare å auktionsplats skall sålunda gälla ett normalpris av 75 öre för kilogram. Vid försäljning å andra platser tillkomma vissa tillägg.

För den dominerande delen av näringslivet, som omfattas av den statliga priskontrollen, gäller, att prissättningen bygger på ett fast kostnadsunderlag. De principer som nämnden tillämpar vid prissättningen inom industri och handel betyda, att endast sådana prishöjningar få tagas ut som motsvaras av faktiskt inträffade och redovisade kostnadsökningar. Inom ett område som fisket, liksom inom vissa andra områden, finnes däremot icke ett sådant kostnadsunderlag. Därtill kommer att beträffande sillmarknaden särskilda förhållanden såsom nyss framhållits förelegat, vilka i viss mån kunna sägas ha hindrat ett ingripande från priskontrollens sida. Detta torde emellertid vara ett specialfall, vilket icke kan tagas till intäkt för slutsatsen att den statliga prisövervakningen är mindre effektiv.

Härefter yttrade

Herr **Lundberg** i Uppsala: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra ett tack för det avgivna svaret, och jag får även framföra ett särskilt tack för den utförliga redogörelsen och för de snabba åtgärder, som vidtagits för att en rättelse skall komma till stånd.

Jag skulle i korthet vilja anföra, att jag i likhet med herr statsrådet har förståelse för de svårigheter, varunder priskontrollen arbetar. Hänsyn måste tagas till försörjningsläget och dess olika detaljer. Likaså måste det vara svårt att förhindra en oskälighöjning, därför att »skälighöjning» är ju ett relativt begrepp. Samtidigt tror jag, att prissättningen även är beroende av rent psykologiska faktorer, där enskilda och grupper ge uttryck åt sina medborgerliga hänsyn. Det måste vara ganska svårt för myndigheterna att bemästra prisdyrningen, då till och med folk i ansvarig ledning kan för sin grupp tala om »lugnet före stormen» på ett sådant sätt, att det följes av handlingar, som vi måste både beklaga och betrakta som ansvarslösa.

Men trots alla svårigheter måste man ha förståelse för att varor, som intaga en mera betydande plats i folkförsörjningen, äro uppmärksammade både då det gäller att säkra tillförseln och då det gäller att avpassa prissättningen. Jag vill betona, att ett kritiskt försörjningsläge kan oskäligt utnyttjas av producer och mellanhänder, men även köpstarka konsumtionsgrupper kunna, då det gäller oransonerade varor, utan hänsyn till medmänniskor uppköpa varor

Svar på interpellation. (Forts.)

till pris, som faktiskt avstänger de ekonomiskt svagare från köp av dessa varor.

Även om sillen icke kan anses avgörande i hushållsbudgeten, då det ju är jordbruksprodukterna som äro avgörande, måste man säga, att sillen är av allra största betydelse för svenskt kosthåll icke minst när det gäller att ersätta andra produkter och näringsämnen. Prisutvecklingen på detta område har varit oroväckande. Man har väntat på att statsmakterna skulle ingripa för att säkra en något så när rättvis fördelning av de tillgängliga lagren av sill. Våra fiskare tillhöra de lojala folkgrupper, som visa hänsyn mot landet. Vi ha förståelse för deras hårda och farliga yrke, som är både turbetonat och riskfyllt. Att deras produktionskostnader skulle vara orsaken till de höga sillpriserna förefaller osannolikt. Priserna synas på ett avgörande sätt ha drivits i höjden genom en spekulationskonkurrens från uppköparnas sida, och grundpriset till detaljhandeln har därigenom drivits i höjden. Då grundpriset stigit och försäljningsprocentens storlek bibehållits, har även detta medfört, att detaljisterna kunnat per produktionsenhet tillgodogöra sig ett netto, som i vissa fall kommit att överstiga det totala utförsäljningspriset under normala tider.

Då Kungl. Maj:t nu gör en omreglering av handeln med sill dels genom kontroll av inköpen och dels genom att vidtaga en stabilisering av priserna, måste det hälsas med tillfredsställelse. Jag vill endast till detta uttala förhoppningen, att när de kontrollerade priserna komma att bestämmas dessa måtte bestämmas med hänsyn till de mindre inkomsttagarna. Skulle produktionskostnaderna lägga hinder i vägen för detta, så anser jag, att en subvention av sillpriset även bör övervägas.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja tillägga, att då varuransonering och priskontroll synas komplettera varandra och det förefaller svårt att avväga prissättningen, om icke alla mera betydelsefulla konsumtionsvaror äro underkastade ransonering, är det bättre att vidtaga ransonering i god tid än att spara till dess priserna drivits upp och varorna fördelas på ett otillfredsställande sätt bland befolkningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den på kammarens bord liggande motionen nr 357 av herr *Falk*.

§ 8.

Vissa åtgärder för främjande av hantverk och småindustri. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa åtgärder för främjande av hantverk och småindustri.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Lövgren: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att, innan detta ärende avgöres, till protokollet anteckna en särmening. Förslaget till vissa åtgärder för främjande av hantverk och småindustri innebär bland annat, att lånenämnder skola upprättas inom varje särskilt distrikt, samt att dessa lånenämnder erhålla vetorätt beträffande lånegivning, så att lån icke kunna beviljas mot lånenämndernas vilja. Jag tror, att detta kommer att leda till en monopolisering inom hantverk och småindustri, som så långt ifrån att bli till gagn och till stimulans av utvecklingen i stället kommer att leda till monopol och stillestånd. Jag tror, att det varit klokare, om man sökt sig fram på en

Vissa åtgärder för främjande av hantverk och småindustri. (Forts.)
annan väg. Jag tror, att om respektive landstingsområden bildat en organisation var för sig för stimulering av utvecklingen av hantverk och småindustri, skulle det med relativt ringa kapitaltillskott från respektive landstingsområden kunnat växa upp en självständig organisation inom varje landstingsområde, som kunde stå såsom mellanhand mellan statens lånefond och de lånesökande. Med den organisation som här föreslås är jag rädd för att de hantverk och den småindustri som redan finnas komma att vara ytterst restriktiva mot nya lånesökande. Det blir en hjälp till skapande av monopolbildningar på hantverkets och småindustriens områden, och riksdagens beslut blir, såvitt jag förstår, förfelat.

Jag har, herr talman, endast velat säga detta och har intet yrkande.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Då herr Lövgren icke gjorde något yrkande, skulle jag möjligen kunna avstå från att yttra mig, men jag vill fästa uppmärksamheten på en mening i utskottets utlåtande, som jag icke vet om herr Lövgren möjligen tillbörligt uppmärksammat. De risker som herr Lövgren påpekat har utskottet icke varit främmande för, och av denna anledning har utskottet skrivit några rader på sid. 12, som börja med följande: »Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att därest det garantiföreningsstyrelse inrymda inflytandet vid beviljande av lån skulle visa sig medföra risker för att i och för sig önskvärda och livsdugliga företag komme att utestängas från möjligheten till låns erhållande fullmäktige i riksbanken torde böra anmäla ett dylikt förhållande för Kungl. Maj:t för vidtagande av lämpliga åtgärder i syfte att motverka en dylik utveckling.» Jag har fäst uppmärksamheten blott på detta utskottets uttalande, som ju säger ifrån, att därest sådana risker, som nu herr Lövgren pekat på, skulle visa sig, tillkommer det fullmäktige i riksbanken att hos Kungl. Maj:t fästa uppmärksamheten på en sådan beklaglig utveckling.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag har observerat det uttalande, som utskottet gjort överst på sid. 12 i sitt betänkande. Jag tror emellertid, att detta uttalande praktiskt taget kommer att visa sig utan betydelse.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtande, nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 till förstärkning av riksräkenskapsverkets administration m. m.; och

bevillningsutskottets betänkande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om uppskov med allmän fastighetstaxering m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 10.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 50.

Förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas, m. m.

Förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas, m. m. (Forts.)

Herr **Gustafsson** i Lekåsa: Herr talman! När Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition framlagts och man tog del av innehållet i densamma, fick jag vissa betänkligheter mot förslaget i fråga. Under förhandenvarande omständigheter, då det visat sig, att den elektriska kraften kanske icke blir tillräcklig för landets behov på olika områden, hade man kunnat förvänta sig, att kungl. vattenfallsstyrelsen och de enskilda kraftföretagen skulle ordnat så, att den elektriska kraften fördelades efter rättvisa grunder. Jag är övertygad om att i så fall hade kungl. vattenfallsstyrelsen kunnat åvägabringa en sådan fördelning utan någon lagstiftning i ärendet.

Jag har deltagit i utskottsarbetet rörande förevarande utlåtande nr 49 och då yrkat avslag på propositionen. Anledningen härtill har i första hand varit stadgandet i 4 § av den föreslagna lagen, där det heter: »Förbrukare av elektrisk kraft, som uttager större myckenhet kraft än han enligt meddelad föreskrift äger uttaga, skall där Konungen så förordnar vara skyldig att för den myckenhet kraft, som uttages utöver den enligt föreskriften medgivna, erlägga förutom till kraftföretaget utgående avgift en särskild överuttagsavgift.» En förbrukare har exempelvis uttagit en viss myckenhet kraft för året, och så har bränslekommissionen generellt bestämt tilidelningsen av kraft. Då har förbrukaren att först betala till kraftföretaget efter gållande pris per kilowatt för den elektriska kraft, som uttagits, men skall dessutom sedan betala överuttagsavgift (det är ett nytt ord i svenska språket). Denna överuttagsavgift skall tillfalla kronan. När nu utskottet i sitt utlåtande formulerat dessa mina betänkligheter på ett tillfredsställande sätt, har jag vid detta utlåtande icke fogat någon reservation och kommer, herr talman, icke heller att göra något yrkande. Utskottet skriver nämligen: »Man torde sålunda kunna utgå ifrån att, om en ransonering av förbrukningen av elektrisk kraft skulle vidtagas, nedskärningen av förbrukningen icke sker efter stela linjer utan att erforderlig differentiering äger rum med hänsyn till försörjningsmöjligheterna beträffande elektrisk kraft inom olika orter samt behovet inom olika konsumentgrupper. Härvid torde också böra beaktas den minskning av förbrukningen, som redan kan hava ägt rum på frivillighetens väg.»

Jag vill särskilt till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet uttala den förhoppningen, att man icke kommer att gå efter stela linjer eller efter några generella bestämmelser för den händelse att bränslekommissionen skall vara nödsakad att i allra högsta trångmål föreskriva på vilket sätt förbrukningen skall ske. Under sådana förhållanden, herr talman, kan jag nöja mig med vad utskottet skrivit i sitt utlåtande, och jag har, såsom jag redan sagt, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Jag har icke för avsikt att vare sig komma med någon anmärkning mot det förslag till fullmaktslag som här föreligger eller att framställa något yrkande, men jag vill fästa uppmärksamheten på ett förhållande som, enligt vad jag tror mig veta, utskottet icke varit i tillfälle att beakta under ärendets behandling.

Det väsentliga i detta lagförslag är ju, att enligt föreskrift av Kungl. Maj:t eller bränslekommissionen skall förbrukningen av elektrisk kraft och gas begränsas inom en viss ram, och för den händelse att denna ram skulle sprängas genom att förbrukningen skulle överskjuta den myckenhet, som är stadgad, kan vederbörande förbrukare, låt mig säga, straffas genom att han åläggas betala en, såsom det heter, överuttagsavgift. Det är, såvitt jag förstår, den enda form man kunnat begagna, och jag finner det vara riktigt och i alla avseenden i sin ordning. Nu förhåller det sig emellertid så — i varje fall på några håll i landet — att kommunala gas- och elektricitetsverk redan företagit en

Förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas,
m. m. (Forts.)

kommunal ransonering och därvid föreskrivit, att den, som tar ut elektrisk kraft eller gas utöver den fastställda ransonen, får betala en överuttagsavgift, som sålunda tillfaller vederbörande gas- eller elektricitetsverk. Nu kan man ju befara, att om denna lag träder i kraft och det föreskrives en överuttagsavgift som skall tillfalla kronan, i en kommun, där kommunal eller, om man så vill säga, lokal ransonering redan är införd, en förbrukare där kommer att få böta för överförbrukning ej mindre till det lokala gas- eller elektricitetsverket utan även till kronan. Jag vill därför begagna tillfället att uttala den förhoppningen, för den händelse Kungl. Maj:t finner anledning förordna, att denna lag skall träda i tillämpning, att det därvid måtte tillses, att denna dubbla bestraffning icke förekommer.

Herr Lindqvist: Herr talman! Den föregående ärade talaren har strax förut varit och talat med mig om denna sak och frågade därvid, om vi haft den uppe i utskottet. Jag svarade då, att såvitt jag kunde erinra mig hade det icke varit fallet. Om man emellertid läser 4 §, skall man finna, herr Olovson i Västerås, att det nog icke föreligger någon risk för att de svårigheter skola uppstå, som han talade om.

Den förste talaren, herr Gustafsson i Lekåsa, erinrade om vad han hade framhållit i utskottet, och det är ju alldeles riktigt, att han där framförde dessa synpunkter. Efter utskottsbehandlingen av frågan kom han emellertid att stanna för samma resultat som övriga ledamöter av utskottet och hade sålunda ingen erinran att göra.

Enligt 4 §, som jag nyss hänvisade till, skall, om det nu blir ransonering, vilket ju icke är säkert, likväl icke tillämpas några stela grunder, utan det kan bli olika på olika håll beroende på hur man har det med krafttillgången och olika för olika slags förbrukning. Man tänker sig, att varje förbrukare skall få sig tilldelad en viss förbrukning, och det är först för förbrukning därutöver, som det kan bli fråga om någon överuttagsavgift. Det stadgas därvid i 4 §, att för den myckenhet kraft, som uttages utöver den enligt föreskriften medgivna, skall förbrukaren erlägga förutom till kraftföretaget utgående avgift en särskild överuttagsavgift. Den överuttagsavgift, som herr Olovson i Västerås talade om och som finns förut, går till kraftföretaget, men det är den andra överuttagsavgift, som skulle utgå enligt den nu föreslagna bestämmelsen, som skulle gå till statsverket. Jag tror därför icke, att det på den punkten behöver uppstå någon svårighet, utan det låter sig säkerligen väl ordnas.

Icke heller tror jag, att vare sig bränslekommissionen eller industrikommissionen, som ha sysslat med denna fråga, ha gjort några förbiseenden, ty de ha, såvitt jag har mig bekant, stått i livlig kontakt med städerna och andra försäljare av elektrisk kraft. Jag tror därför säkert, att det hela kommer att ordna sig.

Jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Gustafsson i Lekåsa: Herr talman! I anledning av vad herr Lindqvist nu sade om överuttagsavgiften vill jag framhålla, att faran ligger däri — det är detta som bör betonas och fastslås — att en förbrukare icke är van vid att gå och se på sin kraftmätare och därför icke vet, när han tagit ut den kraftmängd, som han har blivit tilldelad, för den händelse det skulle bli ransonering. Det är där, som jag menar, att den största faran ligger för dem, som kanske aldrig titta på sin kraftmätare för att se hur mycket de ha förbrukat. Jag har velat framhålla risken för att dessa bli ålagda att betala en över-

Förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas, m. m. (Forts.)

uttagsningsavgift och kanske också bli straffade. Det är därför, som jag har velat vädja till Kungl. Maj:t och vederbörande att iakttaga den allra största försiktighet, vilket jag hoppas också skall ske.

Herr **Lindqvist**: Jag vill säga, att jag icke tror, att vare sig jag eller någon i utskottet eller i kamrarna har något att erinra mot den vädjan, som herr Gustafsson i Lekåsa gjort, att man skall fara fram med försiktighet. Man har väl också all anledning tro, att så skall bli fallet. Hela gången av detta ärendes förberedande behandling visar ju, att man har velat gå fram med försiktighet. Det är ju lång tid sedan de första åtgärderna vidtogos, och därefter har man väntat. Man har väntat för att se, om det skulle bli regn och om man skulle kunna slippa denna ransonering. Allt tyder på att man kan räkna med, att försiktighet skall iakttagas. När denna maning dessutom har framförts här i kammaren, finns det väl all anledning antaga, att såväl regeringen som kommissionerna skola taga största möjliga hänsyn till densamma.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utnyttjande av anslaget till krislån;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa tomter från kronoegendomen Virserum nr 2 i Kalmar län; och

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag till Kävlingeåns vattenavledningsföretag i Malmöhus län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Åtgärder för främjande av linodlingen m. m. Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr **Sandberg**: Herr talman! Enligt det föreliggande förslaget angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m. skall det ske en viss utvidgning av den hjälp, som statsmakterna lämna denna odling. Sålunda beredes nu också möjlighet till bidrag till kostnaderna för uppförande av linberednings- och hamperedningsanstalter. Statens linnämnd, som har utarbetat det förslag, som nu föreligger, har också uppgjort en plan för den närmaste tidens utbyggnader och har därvid bland annat upptagit nyanläggning av ett linberedningsverk i Småland och ett i västra Sverige och en utvidgning av linberedningsverken i Laholm och i Hybo samt har vidare talat om att man även behöver ett hamperedningsverk. Allt detta skulle ske under budgetåret 1941/42. Det sägs emellertid ingenting om huruvida möjlighet skall kunna föreligga att lämna lån och bidrag även till andra än de nu nämnda anläggningarna. Det förhåller sig nu så, att intresset för linodling är i växande och är stort även i andra landsdelar än dem, som närmast bliva berörda av de nämnda anläggningarna. Så har man exempelvis i Västerbotten gått in för åtgärder för att främja linodlingen. Hushållningssällskapets förvaltningsutskott har beslutat bildandet av en lindodlarförening, och man planerar kontrakterande av odlingar i ganska

Åtgärder för främjande av linodlingen m. m. (Forts.)

stor omfattning. Meningen är också att söka få till stånd ett linberedningsverk.

Jag skulle nu vilja fråga herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, huruvida möjlighet också kan föreligga för ett lin- eller hampberedningsverk i Västerbotten att erhålla lån och bidrag enligt de här föreliggande grunderna, förutsatt att tillräcklig odling av de ifrågavarande växterna där kan komma till stånd. Det är naturligtvis värdefullt redan då man skall planera och propagera för detta arbete att veta, vilka möjligheter till stöd, som kunna ifrågakomma från statsmakternas sida. Jag vill därför uttrycka den livliga förhoppningen, att den hjälp, som det här är fråga om, icke skall begränsas till de i propositionen uppräknade fallen, utan att bidrag och lån, så snart villkoren härför äro uppfyllda, även skola kunna lämnas exempelvis till den landsdel, vars talan jag nu närmast för.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Detta är icke tänkt såsom bidrag till vissa anläggningar i den ena eller den andra landsdelen, utan förslaget ingår som ett led i en försörjningsplan för de varor, som frambringas genom lin- eller hampodling. Skulle försörjningsläget motivera ytterligare anläggningar, förutsätter jag, att statens linnämnd, som har hand om saken och planerar det hela, kommer med förslag. Om det finns förutsättningar för ett linberedningsverk och om det enligt försörjningsplanen finns behov därav, kunna naturligtvis nya anläggningar komma i fråga såväl i det ena området som det andra. Därest försörjningsbehovet däremot skulle vara täckt, kan man naturligtvis icke under samma förutsättningar som de nu förevarande förlägga ett nytt hamp- eller linberedningsverk till någon annan del av landet. Vi skola emellertid givetvis pröva saken på grundval av de undersökningar, som blivit utförda.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 491, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 492, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 gjorda framställningar om anslag till modernisering av Sverige-skeppen m. m.;

nr 493, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 till anskaffning av tygmateriel m. m.;

nr 494, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för utlåning av medel till den för beredande av bostäder åt centrala torpedverksstadens personal bildade bostadsrättsföreningen;

nr 495, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade taxor å lotspenningar för lotsningen i Öresund;

nr 496, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 till bidrag till upprättande av brandkårer; och

nr 497, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av posthuset i Umeå samt nybyggnad för länsstyrelsen i Östergötlands län; samt

från första lagutskottet:

nr 503, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas, m. m.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 2.31 e. m.

In fidem
Sune Norrman.